

PÄIJÄT-HÄMEEN MAAHANMUUTTOPOLIITTINEN OHJELMA

2010 - 2015

Ohjelman ohjausryhmä 8.12.2009, 15.4.2010
Maakuntahallitus 21.12.2009, 10.5.2010

PÄIJÄT-HÄMEEN LIITTO

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT, TARKOITUS JA TAVOITTEET	5
2.1 MAAHANMUUTTAJAT PÄIJÄT-HÄMEESSÄ	5
2.2 OHJELMAT, LAIT JA ASETUKSET.....	6
2.3 ULKOMAALAISTEN OLESKELULUVAT	9
2.3.1 EU- ja ETA-maiden kansalaiset.....	9
2.3.2 Kolmansien maiden kansalaiset.....	9
2.3.3 Maahanmuuton rakenne	10
2.4 HUMANITAARINEN MAAHANMUUTTO.....	11
2.4.1 Kiintiöpakolaisten vastaanotto.....	13
2.4.2 Turvapaikanhakijoiden vastaanotto.....	14
2.4.3 Vastaanotto Päijät-Hämeessä.....	16
2.5 ASUMINEN JA YMPÄRISTÖ	16
2.6 VAPAA-AIKA- JA KULTTUURIPALVELUT	17
3. OHJELMAN LAATIMINEN	18
3.1 AIKATAULU	18
3.2 KYSELY ALUEEN MAAHANMUUTTAJILLE.....	18
3.3 NETTIKYSELY MAAKUNNAN ASUKKAILLE	19
3.4 KUNTAKYSELY	20
4. OHJELMAN PAINOPISTEET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	21
4.1 TYÖLLISYYS JA YRITTÄJYYS.....	21
4.1.1 Nykytilanne	21
4.1.2 Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset.....	23
4.2 AIKUISKOULUTUS.....	27
4.2.1 Nykytilanne	27
4.2.2 Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset.....	27
4.3 KOTOUTTAMINEN JA ETNISTEN SUHTEIDEN EDISTÄMINEN	31
4.3.1 Nykytilanne	31
4.3.2 Kotouttamisen tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset	32
4.3.3 Etnisten suhteiden tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset	34
4.4 SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLTO.....	35
4.4.1 Nykytilanne	35
4.4.2 Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset.....	36
4.5. LAPSET JA NUORET	38
4.5.1 Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus	38
4.5.2 Perusopetus.....	39
4.5.3 Maahanmuuttajanuoret.....	40
5. OHJELMAN TOTEUTUKSEN SEURANTA	43
TIIVISTELMÄT	44
TIIVISTELMÄ	44
ABSTRACT	45
РЕЗЮМЕ.....	46
KOKKUVÖTE	48
ملخص	49
LIITTEET	50
LIITE 1: PÄIJÄT-HÄMEEN MAAHANMUUTTOPOLIITTISEN OHJELMAN TYÖRYHMÄT.....	50
LIITE 2: PÄIJÄT-HÄMEEN MAAHANMUUTTOPOLIITTISEN OHJELMAN OHJAUSRYHMÄ	52
LIITE 3: TYÖRYHMIEN SWOT-ANALYYSIT.....	53
LIITE 4: TILASTOT.....	62
LIITE 5: MAAHANMUUTTOON LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ	68
LIITE 6 A KIINTIÖPAKOLAISEN ASIAKASPROSESSI.....	70
LIITE 6 B PAKOLAISTEN JA INKERINSUOMALAISTEN PALUUMUUTTAJIEN ALKUVAIHEEN TERVEYSTARKASTUKSET	71

LIITE 6 C LAHDEN SEURAKUNTAYHTYMÄN MAAHANMUUTTAJATYÖ.....	72
LIITE 7: MAAHANMUUTTOASIOIHIN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ.....	73
LIITE 8: MAAHANMUUTTOON LIITTYVIÄ HANKKEITA PÄIJÄT-HÄMEESSÄ	74

1. JOHDANTO

Päijät-Hämeessä (Artjärvi, Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Lahti, Nastola, Orimattila, Padasjoki, Sysmä) oli 31.12.2008 yhteensä noin 200 000 asukasta. Yli 65-vuotiaiden osuus oli noin 20 % koko väestön määrästä. Ulkomaan kansalaisten osuus oli noin 2 %. Ulkomaan kansalaisten ikärakenne poikkeaa selvästi valtaväestön ikärakenteesta. Työikäisten, erityisesti 25 - 40-vuotiaiden määrä on huomattavasti suurempi kuin valtaväestössä ja vanhusten määrä puolestaan on hyvin pieni.

Väestönkehitysarvioiden mukaan Päijät-Hämeen väestö on ikääntymässä eikä syntyvyys tulevaisuudessa enää riitä vastaamaan esim. alueen työvoimatarpeisiin. Pelkästään yksityisen sektorin työvoiman eläkepoistuman korvaamiseen tarvittaisiin arvioiden mukaan kaikki työmarkkinoille tulevat, nyt maakunnassa asuvat nuoret ¹. Väestön ikääntyminen tarkoittaa myös, että tulevaisuudessa yhä pienempi joukko työssäkäyviä elättää entistä suuremman määrän työvoimaan kuulumattomia eli ns. huoltosuhde heikkenee. Huoltosuhde kuvaa lasten ja eläkeikäisten lukumäärän suhdetta työikäisen väestön lukumäärään eli miten monta työssä käymätöntä on sataa työikäistä kohden. Uhkana on myös, että maakunnan väestömäärä vähenee. Yksi keino työvoiman riittävyyden turvaamiseen, väestömäärän kasvuun ja huoltosuhteen parantamiseen olisi lisääntyvä maahanmuutto. Maahanmuuton aktiivinen kasvattaminen on myös yksi valtakunnan tason linjauksissa esitetyistä tavoitteista.

Maahanmuuttajien määrä on viime vuosina lisääntynyt niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa ja samalla siirtolaisuudesta on tullut yksi ajankohtaisimmista kansainvälisistä ilmiöistä. Ulkomaalaisten määrä on noussut voimakkaasti myös Päijät-Hämeessä, mikä yhdessä tulevina vuosina mahdollisesti uhkaavan työvoimapulan kanssa loi tarpeen tarkastella ja kehittää koko maakunnan kattavia maahanmuuttopoliittisia rakenteita. Tämän tarkastelun yhteydessä todettiin, että alueelle tarvitaan maahanmuuttopoliittinen ohjelma maahanmuuttajien ja heidän osaamisensa saamiseksi maakunnan voimavaraksi.

Maahanmuuttajien määrät vaihtelevat suuresti Päijät-Hämeen eri kunnissa. Suurella osalla Päijät-Hämeen kuntia ei ole kuntakohtaista kotouttamisohjelmaa tai niiden sisältö ei vastaa nykyisen toimintaympäristön tarpeita. Edellä mainituista syistä päätettiin alueelle laatia ensimmäinen maakunnallinen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, joka korvaa tai täydentää kuntakohtaisia tai seudullisia kotouttamisohjelmia.

Ohjelma laadittiin Päijät-Hämeen liiton johdolla vuosille 2010 - 2015 ja se valmistui vuoden 2009 lopussa. Ohjelmaa täydennettiin keväällä 2010. Ohjelman tavoitteena on kehittää maakuntaan aktiivista ja yhtenäistä maahanmuuttopoliittikkaa, jotta voidaan esimerkiksi parantaa alueella jo asuvien sekä tänne muuttavien maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksia sekä edistää työperusteista maahanmuuttoa. Lisäksi tavoitteena on kehittää palveluja, edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja hyviä etnisiä suhteita sekä lisätä alueen kuntien työntekijöiden osaamista maahanmuuttoon liittyvissä asioissa.

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimista ohjasi ohjausryhmä. Valmistelussa pyrittiin avoimuuteen ja eri tahojen näkemysten huomioimiseen. Käytännössä tämä tehtiin siten, että ohjelman sisältö tuotettiin eri teemojen ympärille kootuissa työryhmissä, joissa oli edustettuina alueen keskeisiä asiantuntijatahoja. Jokaisessa ryhmässä oli mukana myös henkilöitä, joilla itsellään on maahanmuuttajatausta. Lisäksi näkemyksiä maahanmuutosta pyrittiin kartoittamaan toteuttamalla valmistelun yhteydessä kolme kyselyä: yksi kaikille maakunnan asukkaille, toinen ainoastaan maahanmuuttajataustaisille asukkaille ja kolmas alueen kunnille. Lopuksi ohjelmaluonnoksesta pyydettiin myös lausuntoja eri tahoilta.

Maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa huomioitiin kaikki maahanmuuttajaryhmät riippumatta maahan muuton perusteesta tai Suomessa asumisajasta. Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä erilaisine koulutustasutoineen ja tarpeineen ja vaikka esimerkiksi pakolaistaustaisten osuus ulkomaalaisista on pieni (alle 10 %), ymmärretään maahanmuuton usein tarkoittavan vain pakolaisia ja turvapaikanhakijoita.

Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimisessa otettiin huomioon kansallinen ja kansainvälinen maahanmuuttoa koskeva lainsäädäntö, Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma ja muut valtakunnalliset linjaukset. Lisäksi ohjelma noudattaa Päijät-Hämeen liiton maakuntasuunnitelmaa ja strategiaa. Ohjelmassa määritellään maahanmuuton toimenpidetason yhteisiä linjauksia ja sillä on myös liityntäpintoja ja yhteisiä tavoitteita valmis-teilla olevan Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelman kanssa. Lisäksi ohjelma noudattelee mm. Lahden alueen kilpailukyky- ja elinkeinostrategian painopisteitä ja tavoitteita. Kotouttamispalvelujen kehittäminen, etnisten suhteiden edistäminen, suvaitsevaisuus ja yhdenvertaisuus kulkevat ohjelmassa punaisena lankana.

¹ Päijät-Häme 2035 Maakuntasuunnitelma. Päijät-Hämeen liitto. Maakuntahallitus 16.11.2009. Maakuntavaltuusto 7.12.2009.

2. OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT, TARKOITUS JA TAVOITTEET

Päijät-Hämeen maakuntahallitus päätti kokouksessaan 30.3.2009 käynnistää Maahanmuuttopoliittisen ohjelman laadinnan ja asettaa sitä ohjaamaan ohjausryhmän (liite 2), johon pyydettiin edustajat seuraavista organisaatioista:

Hämeen TE-keskus, Päijät-Hämeen TE-toimisto, Päijät-Hämeen koulutuskonserni, Päijät-Hämeen Yrittäjät, Hämeen Kauppakamari, ALIPI-hanke, Maahanmuuttajien kotouttamisohjelman seurantatoimikunta sekä edustaja jokaisesta Päijät-Hämeen kunnasta. Lisäksi maakuntahallitus päätti nimetä ohjausryhmän puheenjohtajaksi kehittämisjohtaja Marja Koivulan.

Euroopan sosiaalirahaston tuella on käynnissä Lahden kaupungin hallinnoima alueen maahanmuuttajia palveleva ALIPI-hanke (Alueellinen integraatiopalvelupiste). Hankkeen ohjausryhmässä ovat mukana Peruspalvelukeskus Oiva ja Heinolan kaupunki. Hankkeessa palvelee koko Päijät-Hämeen maahanmuuttajia.

ALIPI-hankkeen ja muun maahanmuuttajia koskeneen toiminnan kokemuksista syntyi esitys, että Päijät-Hämeessä tarvitaan maahanmuuttopoliittisten rakenteiden vahvistamista. Lahden kaupungin sosiaali- ja terveystoimi ja ALIPI-hanke esittivät maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimista.

Päijät-Hämeen liitto oli samanaikaisesti tekemässä maakuntasuunnitelmaa ja siinä työssä tarkasteltiin myös maahanmuuttoa. Tämän strategisen tason lisäksi tarvittiin toimenpideohjelmataason yhteisiä linjauksia kuntien työntekijöiden tietotaidon lisäämiseksi maahanmuuttoasioissa. Sekä maakuntasuunnitelman strategiatyö että maahanmuuttopoliittinen ohjelma aikataulutettiin valmistumaan vuoden 2009 lopussa. Käytännössä maahanmuuttopoliittisen ohjelman kokoamisesta ja laatimisesta vastasivat ALIPI-hankkeen maahanmuuttoasioiden kehittämispäällikkö Anne Saloranta ja työelämäkoordinaattori Tuula Carroll.

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman keskeiset tavoitteet ovat:

- kehittää toimenpiteitä, joiden avulla parannetaan jo alueella asuvien sekä alueelle muuttavien maahanmuuttajien kotoutumista riippumatta maahanmuuton syystä
- parantaa maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksia ja edistää työperusteista maahanmuuttoa
- kehittää suomen kielen ja ammatillista koulutusta sekä määrällisesti että laadullisesti
- parantaa etnisiä suhteita sekä lisätä suvaitsevaisuutta

2.1 MAAHANMUUTTAJAT PÄIJÄT-HÄMEESSÄ

Maahanmuuttajien määrä Päijät-Hämeessä on noussut voimakkaasti vuodesta 1990 lähtien, jolloin alueella asui alle 700 ulkomaan kansalaista. Vuoden 2008 lopussa ulkomaan kansalaisten määrä oli noin 4 200 (2,1 % väestöstä) ja he edustivat kaikkiaan yli sataa eri kansallisuutta. Suurin maahanmuuttajaryhmä alueella ovat entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneet, joita on yli puolet alueen maahanmuuttajista.

Vieraskielisen väestön määrä on vuodesta 2003 lähtien ollut korkeampi kuin ulkomaan kansalaisten, koska tuolloin Suomen kansalaisuuslaki muuttui ja mm. mahdollisti kaksoiskansalaisuuden. Vuoden 2008 lopussa Päijät-Hämeessä asui yli 5 500 henkilöä (2,8 % väestöstä), jotka olivat ilmoittaneet äidinkielekseen jonkin muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielen. Eri äidinkieliä alueella oli vuonna 2008 kaikkiaan 79. Vieraskielisen väestön rakenne on muuttunut siten, että vuonna 1990 suurimmat kieliryhmät muodostivat englannin ja saksan kielet ja vuonna 2008 puolestaan venäjän ja eestin kielet.

Suomen valtio on kansainvälisillä sopimuksilla sitoutunut vastaanottamaan vuosittain tietyn määrän poliittisesti, uskonnollisesti tai etnisen taustansa vuoksi vainottuja pakolaisia. Vuodesta 2001 lähtien Suomen pakolaiskiintiö on ollut 750 henkilöä. Kaikkiaan pakolaistaustaisten osuus ulkomaalaisista on Suomessa alle 10 %. Päijät-Hämeen kunnista vain Lahti on tehnyt sopimuksen kiintiöpakolaisten vastaanottamisesta ja sitoutunut ottamaan vastaan vuosittain 20 kiintiöpakolaista.

Presidentti Koiviston aloitteesta entisen Neuvostoliiton alueella asuneet inkerinsuomalaiset saivat 1990-luvun alussa mahdollisuuden muuttaa takaisin Suomeen. Näillä nk. paluumuuttajilla tulee oleskeluluvan saadakseen olla joko suomalaiset sukujuuret tai muuten läheiset yhteydet Suomeen. Vuoden 2008 aikana Lahteen muutti kaikkiaan 45 tällaista paluumuuttajaa, mikä on n. 10 % kaikista ulkomailta muuttaneista.

Suoraan ulkomailta muuttavien lisäksi niin Lahteen kun muihinkin alueen kuntiin muuttaa pakolaisia, turvapaikanhakijoita ja paluumuuttajia myös muilta paikkakunnilta. Nämä henkilöt eivät näy pakolais- ja turvapaikkatilastoissa, koska he rekisteröityvät maan sisäiseen muuttoon.

Valtaosa maakuntaan muuttavista ulkomaalaisista on viime vuosina kuitenkin muuttanut alueelle työn, opiskelun tai perhesiteen vuoksi eli muista kuin pakolaisuuteen tai paluumuuttoon liittyvistä syistä. Maahanmuuton rakenne onkin 2000-luvulla moninaistunut ja muuttunut. Vielä vuonna 1998 pakolaiset, turvapaikanhakijat sekä inkerinsuomalaiset paluumuuttajat muodostivat yli 50 % kaikista Lahteen ulkomailta muuttaneista ja vuonna 2008 näiden ryhmien osuus oli pienentynyt 18 %:iin.

Ohjelman liitteenä on tilastotietoa alueen maahanmuutosta.

2.2 OHJELMAT, LAIT JA ASETUKSET

Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimisessa on huomioitu keskeiset maahanmuuttopoliittikkaa säätelevät kansainväliset ja kansalliset linjaukset sekä voimassa oleva lainsäädäntö. Lisäksi tulevia lainsäädännössä tapahtuvia muutoksia on pyritty ennakoimaan.

Keskeisiä maahanmuuttopoliittikkaan liittyviä ohjelmia, selvityksiä ja selontekoja

Keskeisin kansallista maahanmuuttopoliittikkaa säätelevä ohjelma on Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 19.10.2006. Kotouttamiseen liittyvissä asioissa tärkeä asiakirja on Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta 2.10.2008. Kotouttamislain uudistamiseen ja maahanmuuttajien työllistymiseen keskeisesti liittyvä selvitys on tohtori Pentti Arajärven johdolla laadittu: Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut (Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009).

Maahanmuuttoasioihin liittyvää lainsäädäntöä

Maahanmuuttoasioihin liittyvää lainsäädäntöä (liite 7), joista keskeisiä ovat: Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999), Asetus maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (511/1999), Ulkomaalaislaki (301/2004), Kansalaisuuslaki (359/2003) sekä Yhdenvertaisuuslaki (21/2004). Lainsäädäntöä ollaan parhaillaan uudistamassa toimintaympäristössä tapahtuneiden suurten muutosten vuoksi.

Kotouttamislaki

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999, jäljempänä kotouttamislaki) tuli voimaan 1.5.1999. Kotouttamislakia uudistettiin vuonna 2005 ja laki astui voimaan 2.1.2006. Laki täsmentää eri viranomaisten työnjakoa ja laajentaa oikeutta kotoutumissuunnitelmaan. Lain tavoitteena on tehostaa ja nopeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista.

Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa² on yhtenä politiikkalinjauksena nostettu esiin kotouttamisjärjestelmän ohjauksen tehostaminen. Samassa linjauksessa on todettu tarve laajentaa kotouttamislain soveltamisalaa. Maahanmuuttopoliittisen ohjelman keskeisiä teemoja ovat opastusjärjestelmän luominen, maahanmuuttajien kotouttamisjärjestelmän tehostaminen (kielikoulutuksen lisääminen) sekä etnisten suhteiden parantaminen. Tavoitteena on edistää moniarvoisen, monikulttuurisen ja syrjimättömän yhteiskunnan kehittymistä ja siten tukea Suomen kansainvälistymistä ja parantaa kansainvälistä kilpailukykyä.

Valtioneuvoston selonteossa kotouttamislain toimeenpanosta³ on useita kehittämissuhteita. Keskeisenä ehdotuksena kotouttamislain kannalta on, että kotouttamislain soveltamisalaa tulee muuttaa siten, että se ottaa huomioon maahanmuutossa tapahtuneet toimintaympäristön muutokset. Selonteon kantavana perusehdotuksena on kotouttamislain kokonaisuudistuksen käynnistäminen.

Kotouttamislain soveltamisalasaännöksen mukaan kotoutumista tukevien ja edistävien toimenpiteiden ja palvelujen piiriin voi kuulua Suomeen muuttanut henkilö, jolla on kotikuntalaisa tarkoitettu kotikunta Suomessa⁴. Selonteon

² Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 19.10.2006.

³ Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta 2.10.2008.

⁴ Kotouttamislain kokonaisuudistushankkeen asettamisen taustaa sekä nyky-lainsäädännön osalta esille nousseita ongelmia. Sisäasiainministeriön Maahanmuutto-osaston muistio 14.4.2009.

kehittämis ehdotusten mukaan kotouttamislain soveltamisalaa tulee täsmentää ja laajentaa henkilöpiirin osalta. Nykyisen lain soveltamisala on periaatteellisesti varsin laava, mutta yksilöllisten kotouttamistoimenpiteiden piiriin voi nykyisen lain mukaan päästä vain pieni osa maahanmuuttajista, lähinnä työttömät maahanmuuttajat. Selonteon mukaan tarkoituksena on laajentaa soveltamisala koskemaan maahantulon perusteesta riippumatta niitä henkilöitä, joiden oleskelun Suomessa arvioidaan kestävän vähintään vuoden.³

Kotouttamisessa on lähtökohtana, että Suomessa asuvat maahanmuuttajat ovat asumiseen perustuvan sosiaaliturvan piirissä ja palvelut sekä tukitoimet järjestetään pääosin osana peruspalveluja sosiaali- ja terveydenhuollossa, työhallinnossa ja opetuksessa.

Nykyisen lain tavoitteissa ei näy riittävästi myöskään kotouttamisen kaksisuuntaisuus. Kotoutumiseen osallistuvat maahanmuuttajien lisäksi työ- ja muut lähiyhteisöt sekä koko yhteiskunta. Kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan kanssa. Kotouttamisen kaksisuuntaisuuden selventämisessä voisi hyödyntää esim. Euroopan unionin jäsenvaltioiden hyväksymiä kotouttamisen yhteisiä perusperiaatteiden (Common Basic Principles) määrittelyjä.⁴

Sisäasiainministeriön⁴ mukaan kotouttamislaissa tulisi selvemmin näkyä myös etnisten suhteiden edistäminen ja mitä tällä käsitteellä tarkoitetaan, sillä konkreettisia sisältöjä ja toimenpiteitä ei ole saatu kirjatuksi kotouttamisohjelmiin eikä myöskään yhdenvertaisuussuunnitelmiin. Etnisten suhteiden edistämisen käsite voitaisiin kirjoittaa auki siten, että siinä näkyisi sekä osallistuminen että osallisuuden kasvattaminen, vuorovaikutuksen edistäminen sekä kantaväestön ja maahanmuuttajien että eri maahanmuuttajayhteisöjen kesken, yhdenvertaisen kohtelun turvaaminen palveluissa ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistäminen mm. positiivisen erityiskohtelun avulla.

Kotoutumista edistetään kunnissa parhaiten kotouttamislakia soveltamalla. Kotouttamislain kokonaisuudistus on parhaillaan valmisteilla ja tavoitteena on uudistuksen voimaantulo vuonna 2011.

Kotouttamisohjelma

Kotouttamislain mukaan maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi ja tukemiseksi laaditaan kotouttamisohjelma. Ohjelma sisältää suunnitelman kotoutumista edistävästä ja tukevasta toimenpiteistä, palveluista, yhteistyöstä ja vastuista sekä maahanmuuttajien tarpeiden huomioon ottamisesta muita yhteiskunnan palveluja suunniteltaessa ja järjestettäessä. Ohjelmaan sisällytetään myös etnisen tasa-arvon ja hyvien etnisten suhteiden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen.⁵

Kunta vastaa kotouttamisohjelman laatimisesta, toimeenpanosta, kehittämisestä sekä ohjelman toteutumisen ja vaikutusten seurannasta. Kunnan aloitteesta työ- ja elinkeinotoimiston ja tarpeen mukaan muiden viranomaisten tulee osallistua oman toimialansa osalta ohjelman laatimiseen ja toimeenpanoon. Kunnan tulee huolehtia siitä, että maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä sekä muita tahoja kuullaan kotouttamisohjelmaa laadittaessa ja toimeenpantaessa.

Voimassa olevan kotouttamislain perusteella valtionhallinto ei voi antaa kunnille sitovia ohjeita kotouttamisohjelman sisällöstä, sen laatimisesta tai hallinnollisesta käsittelystä. Ohjelmien kattavuuden ja vaikuttavuuden kehittämisessä valtionhallinnon vaikutusmahdollisuudet rajoittuvat suosituksiin, informaatio-ohjaukseen ja muuhun yhteistyöhön kuntien kanssa.³

Kotouttamisohjelmien merkitys vaihtelee kunnittain. Pidetäänkö laadittua kotouttamisohjelmaa velvoittavana tai ohjaavana kuten lainsäädännössä on tarkoitettu, riippuu paljon siitä, millä tasolla se kunnassa käsitellään ja hyväksytään. Ohjelman vaikuttavuuden kannalta on kuitenkin oleellista, onko se otettu huomioon esim. kunnan talousarviossa ja kunnan strategiassa. Kotouttamisohjelman statukseen vaikuttaa myös sen laatimisprosessi. Sitoutuminen ohjelman toimeenpanoon on voimakkaampaa, jos se on valmisteltu laajassa yhteistyössä eri tahojen kanssa.³

Selonteon³ mukaan kotoutumista edistävät toimet tulee kotouttamisohjelmissa suunnitella niin, että toimenpiteistä vastaavilla viranomaisilla on taloudelliset mahdollisuudet sitoutua kotoutumissuunnitelmissa sovittujen toimenpiteiden järjestämiseen. Maahanmuuttajat tulee kytkeä kotouttamisohjelmien laadintaan. Tärkeätä on myös, että elinkeinoelämän näkemykset otetaan ohjelmassa huomioon. Kotouttamisohjelmiin tulisi lisäksi sisällyttää maahanmuuttajien järjestöjen toiminnan tuki sekä kotoutumista tukevia erityisiä 3. sektorin tehtäviin sopivia toimenpiteitä.

⁵ Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta (1215/2005).

Sisäasiainministeriö vastaa maahanmuuttajien kotouttamisesta. Kotouttamisen tavoitteena on, että maahanmuuttajat voivat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan samalla tavalla kuin muutkin maassa asuvat. Suomen tai ruotsin kielen oppiminen on yksi kotoutumisen keskeinen tekijä.

Kotouttamisen toimeenpano toteutuu siten, että sisäasiainministeriö ohjaa työvoima- ja elinkeinokeskuksia (jatkossa ELY-keskukset), joilla on alueellinen vastuu maahanmuutto- ja kotouttamisasiosta. Kunnalla on alueellaan yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta. Kunta myös järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä sekä palveluja maahanmuuttajille.

Kotoutumissuunnitelma

Maahanmuuttaja, kunta ja työ- ja elinkeinotoimisto laativat yhdessä kotoutumissuunnitelman. Jos maahanmuuttaja ei ole kunnan sosiaalipalvelujen tarpeessa, maahanmuuttaja sekä työ- ja elinkeinotoimisto voivat laatia suunnitelman keskenään. Työvoiman ulkopuolella oleville maahanmuuttajille, kuten nuorille, kotiäideille ja iäkkäille, kotoutumissuunnitelma laaditaan yhteistyössä kunnan sosiaalitoimessa. Valtakunnallisissa suosituksissa painotetaan erityisesti tarvetta laatia oma kotoutumissuunnitelma viimeksi mainituille, ns. haavoittuville ryhmille.

Kotoutumissuunnitelma laaditaan nykyisin, kun henkilö on ollut kaksi kuukautta työtön. Maahanmuuttaja on pyrittävä ohjaamaan kotoutumista edistävään tai tukevaan toimenpiteeseen kuukauden kuluttua suunnitelman laatimisesta. Toimenpiteet ja palvelut suunnitellaan siten, että niiden avulla voidaan tehokkaasti ja oikea-aikaisesti edistää ja tukea maahanmuuttajien kotoutumista. Suunnitelmien toteutumista tulee seurata ja tarkistaa tarvittaessa.

Kotouttavat toimenpiteet

Kotouttamistoimenpiteet ovat mm. erilaista koulutusta, työvoima- sekä sosiaali- ja terveyspalveluja. Sisäasiainministeriön muistiossa painotetaan kotoutumiskoulutuksen merkitystä. Maahanmuuttajien kotouttaminen tapahtuu suurelta osalta työvoimapolitiittisen kotoutumiskoulutuksen ja muun koulutuksen kautta. Koulutuksen työelämälähtöisyyttä on kehitetty pitkäjänteisesti. Olennainen osa koulutusta on maahanmuuttajien osaamisen kartoittaminen ja kehittäminen sekä työharjoittelujaksot.

Etnisten suhteiden edistäminen

Hyvät etniset suhteet ovat edellytys etnisten vähemmistöjen sekä muun väestön keskinäiselle sopusoinnulle, yhtäläisten mahdollisuuksien toteutumiseksi ja monipuolisen osaamisen hyödyntämiselle yhteisen hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Etniset suhteet ovat toimivia silloin, kun eri ryhmien väliset kulttuuriset, uskonnolliset ja toimintatapoihin liittyvät näkemyserot eivät kehity ristiriidoiksi, vaan ne ratkaistaan sovittujen vuoropuhelumekanismien puitteissa. Hyviä etnisiä suhteita kehittämällä edistetään koko yhteiskunnan turvallisuutta.⁶

Hyvät etniset suhteet edellyttävät vastavuoroista perus- ja ihmisoikeuksien kunnioitusta. Suomalaisessa yhteiskunnassa ei hyväksytä kenenkään harjoittamaa syrjintää; ei valtaväestön etnisiin vähemmistöihin kohdistamaa tai etnisten vähemmistöjen keskuudessaan harjoittamaa sen enempää kuin näiden vähemmistöjen valtaväestöön kohdistamaakaan. Sekä valtaväestön että etnisten vähemmistöjen asenteisiin tulee tältä osin kiinnittää huomiota ja vuorovaikutusta lisätä valtaväestön ja etnisten vähemmistöjen välillä monensuuntaisesti, myös etnisten vähemmistöjen kesken.⁶

Tiedon lisäämisessä median aktiivinen rooli on keskeinen. Kaikkien osapuolten tulee kiinnittää huomiota käytettävään terminologiaan ja välttää ryhmien leimaamista ilmiöistä puhuttaessa. Ryhmien nimittely, yleistykset ja muuten leimaava kielenkäyttö vahvistavat ennakkoluuloja.⁶

Päijät-Hämeellä on edustus Etelä-Suomen alueellisessa Etnisten suhteiden neuvottelukunnassa. Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) on valtioneuvoston asettama laajapohjainen asiantuntijaelin, jonka tarkoituksena on mm. kehittää vuorovaikutusta viranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja eduskunnassa edustettuna olevien puolueiden sekä maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen välillä niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallisellakin tasolla. Lisäksi ETNO avustaa maahanmuuttopolitiikan asiantuntijana ministeriötä etnisesti yhdenvertaisen ja monimuotoisen yhteiskunnan kehittämisessä.

---

⁶ Hyvien etnisten suhteiden edistäminen ja etnisten vähemmistöjen turvallisuuden parantaminen. Sisäisen turvallisuuden ohjelman valmisteluun osallistuneen asiantuntijaryhmän loppuraportti. Sisäasiainministeriö 31.3.2008.

2.3 ULKOMAALAISTEN OLESKELULUVAT

Ulkomaalaiset tarvitsevat pääsääntöisesti oleskeluluvan voidakseen oleskella pidemmän aikaa Suomessa. Poikkeuksena ovat muiden Pohjoismaiden sekä EU- ja ETA-maiden kansalaiset. Oleskeluluvan myöntämiseen on oltava jokin peruste, kuten esimerkiksi työ, opiskelu, perheside tai humanitaariset syyt. Lupa voidaan myöntää joko pysyvänä tai määräaikaisena.

2.3.1 EU- ja ETA-maiden kansalaiset

Muiden Pohjoismaiden kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa vaan he voivat vapaasti tulla Suomeen sekä oleskella ja työskennellä Suomessa. Pohjoismaiden kansalaisten on kuitenkin rekisteröidyttävä maistraatissa 6 kuukauden oleskelun jälkeen. (<http://www.poliisi.fi>.)

EU:n kansalaisilta sekä heihin rinnastettavilta ETA-kansalaisilta (Islanti, Liechtenstein, Norja, Sveitsi) ei myöskään vaadita oleskelulupaa. EU- ja ETA-kansalaisilla sekä heidän perheenjäsenillään on oikeus liikkua vapaasti unionin alueella. Heikään eivät tarvitse oleskelulleen erityistä perustetta, mutta oleskelu pitää rekisteröidä paikallispoliisissa 3 kuukauden jälkeen. (<http://www.poliisi.fi>.)

EU- ja ETA-kansalaisille ei ole erityistä vastaanottojärjestelmää vaan he asioivat ns. normaalipalveluissa ja voivat lisäksi saada neuvontaa esimerkiksi EURES-verkostosta (European Employment Services). Sen palveluja ovat mm. työnvälitys, tiedotus ja neuvonta (<http://www.mol.fi>). Lisäksi Suomessa on käynnissä useita maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa järjestäviä hankkeita, joissa palvellaan kaikkia ulkomaalaisia.

2.3.2 Kolmansien maiden kansalaiset

Muista kuin EU- ja ETA-maiden kansalaisista käytetään EU:ssa usein nimitystä kolmansien maiden kansalaiset. He tarvitsevat oleskeluluvan voidakseen oleskella Suomessa pidemmän aikaa.

Oleskelulupa voi olla pysyvä tai määräaikainen. Pysyvä lupa myönnetään toistaiseksi eikä sitä tarvitse uusida. Määräaikainen oleskelulupa puolestaan voidaan myöntää joko jatkuvana tai tilapäisenä. Molemmat luvat on uusittava määräajan päätyttyä. (<http://www.poliisi.fi>.)

Pääsääntöisesti hakijan toimeentulon on oltava turvattu sekä ensimmäistä oleskelulupaa että jatkolupaa haettaessa. Ulkomaalaisella on oltava palkan, yritystulon, varallisuudesta saatavien tulojen, eläkkeen tai muun vastaavan perusteella riittävät varat itsensä ja perheensä toimeentuloa varten eikä toimeentulo saa olla pelkän toimeentulotuen varassa. (<http://www.migri.fi>.)

Oleskelulupa voidaan evätä, mikäli luvan hakija vaarantaa mm. yleistä turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita. Lisäksi lupa voidaan evätä, jos on perusteltua syytä epäillä hakijan tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen. (<http://www.poliisi.fi>.)

Perusteet oleskeluluvan myöntämiselle

Oleskelulupa voidaan myöntää esimerkiksi työntekoa, elinkeinonharjoittamista tai opiskelua varten. Muita perusteita ovat perheside, suomalainen syntyperä, paluumuutto ja humanitaariset syyt.

1. Työntekijän oleskelulupa

Ulkomaalainen, joka aikoo tehdä ansiotyötä Suomessa, tarvitsee yleensä työntekijän oleskeluluvan. Säännöstä on kuitenkin monia poikkeuksia. Esimerkiksi marjojen tai hedelmien poimijat, jotka ovat töissä enintään kolme kuukautta, voivat työskennellä ilman oleskelulupaa.

Työntekijän oleskelulupaa myönnettäessä otetaan huomioon Suomen työmarkkinoiden tarve. Järjestelmän tarkoituksena on tukea sekä työvoiman saatavuutta että työmarkkinoilla jo olevan työvoiman työllistymismahdollisuuksia (<http://www.migri.fi>).

2. Elinkeinoharjoittajan oleskelulupa

Itsenäistä elinkeinoa tai ammattia Suomessa harjoittavan on haettava elinkeinonharjoittajan oleskelulupa. Luvan saamisen edellytyksenä on toiminnan kannattavuus. Sitä arvioidaan esimerkiksi liiketoimintasuunnitelman, sitovien esisopimusten sekä rahoituksen perusteella (<http://www.migri.fi>).

3. Opiskelijan oleskelulupa

Ulkomaalaisen opiskelijan on hankittava oleskelulupa, jos opinnot Suomessa kestävät yli kolme kuukautta. Oleskeluluvan voi saada peruskoulun jälkeisiin opintoihin esim. korkeakoulussa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Lisäksi oleskelulupa voidaan myöntää vaihto-opiskelijoille.

Suomen valtio ei kustanna ulkomaalaisen opiskelijan oleskelua Suomessa vaan toimeentulo pitää olla turvattu joko stipendillä, apurahalla tai muilla varoilla.

Opintojen päätyttyä opiskelija voi jäädä Suomeen, jos hänelle voidaan myöntää uusi oleskelulupa muulla perusteella, joka voi olla esimerkiksi saman alan jatko-opinnot, perheside tai työ. Suomessa tutkinnon suorittanut voi saada oleskeluluvan myös työnhakua varten. Lupa voidaan myöntää enintään kuudeksi kuukaudeksi. (<http://www.migri.fi>)

4. Oleskelulupa perhesiteen perusteella

Henkilö, joka haluaa asua yhdessä Suomessa olevan perheenjäsenensä kanssa, voi saada oleskeluluvan perhesiteen perusteella. Suomalainen perhekäsitys on kuitenkin suppeampi kuin monissa muissa maissa. Ulkomaalaislain mukaan perheenjäseneksi tulkitaan pääsääntöisesti vain ydinperhe eli avio-/avopuoliso sekä alaikäiset lapset.

Oleskelulupa edellyttää yleensä, että perheenjäsenen taloudellinen toimeentulo Suomessa on turvattu muutoin kuin yhteiskunnan tuella. Tavallisesti tämä tarkoittaa Suomessa asuvan perheenjäsenen palkka- tai yritystuloja. Toimeentulon turvaamista ei kuitenkaan edellytetä, jos kyseessä on esim. Suomen kansalaisen, pakolaisen tai humanitaarisen suojelun vuoksi oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen perheenjäsen. (<http://www.migri.fi>)

5. Muu peruste

Muu peruste tarkoittaa yleensä sellaista työperusteista maahanmuuttoa, johon ei tarvita työntekijän oleskelulupaa. Esim. erityisasiantuntijat, urheilijat ja taiteilijat voivat työskennellä Suomessa kolme kuukautta ilman oleskelulupaa. Myös ulkomaalaiset tutkijat ja au pair -sopimuksen perusteella Suomeen tulevat ulkomaalaiset kuuluvat tähän ryhmään. (<http://www.migri.fi>)

6. Paluumuuttajat

Tietyt ulkomaalaiset, joilla on suomalaiset sukujuuret tai muuten läheinen yhteys Suomeen, voivat saada oleskeluluvan syntyperänsä perusteella. Esimerkiksi inkerinsuomalaiset kuuluvat tähän ryhmään. Luvan saamiseksi ei tarvita muita syitä kuten esimerkiksi työntekoa tai opiskelua.

Oleskeluluvan saantiin vaikuttaa suomalaisten sukujuurien vahvuus ja läheisyys. Jos sukujuuret ovat useampien sukupolvien takana, oleskelulupaa ei voi tällä perusteella saada. (<http://www.migri.fi>)

7. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat

Oleskelulupa voidaan myöntää myös pakolaisuuden tai kansainvälisen suojelutarpeen perusteella (turvapaikanhakijat). Nämä ryhmät on käsitelty luvussa 2.4.

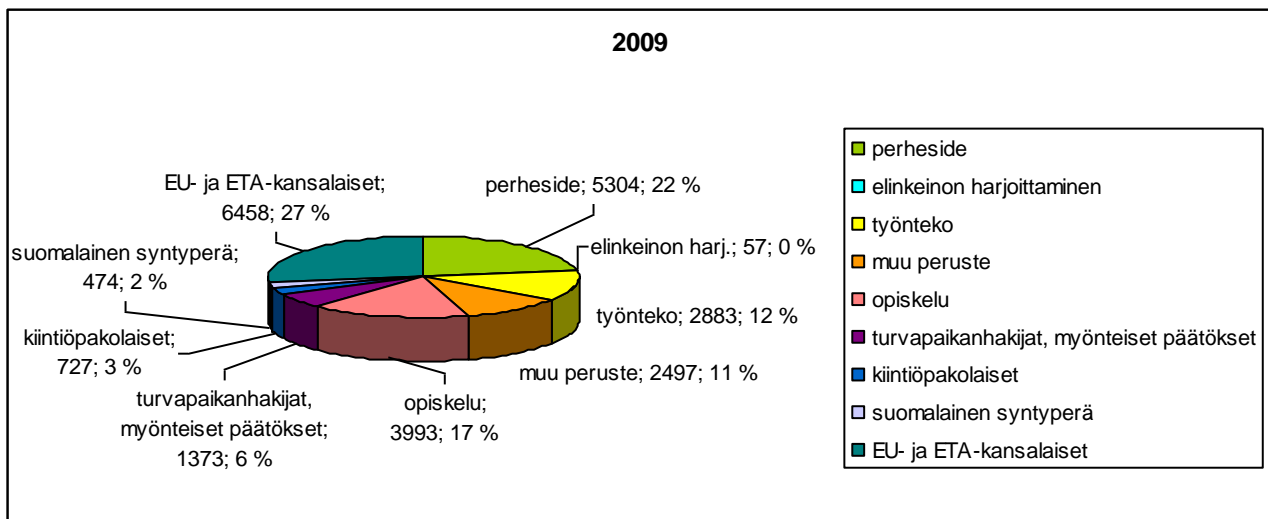
2.3.3 Maahanmuuton rakenne

Maahanmuuton rakennetta voidaan tarkastella seuraavassa kaaviossa esitetyllä tavalla. Kaaviossa on ryhmitelty Suomeen vuonna 2009 muuttaneet ulkomaalaiset siten, että EU- ja ETA-alueelta muuttaneet Euroopan kansalaiset kuvataan omana ryhmänään. Kolmansien maiden kansalaiset, jotka tarvitsevat oleskeluluvan, on puolestaan jaoteltu oleskeluluvan myöntämisperusteiden mukaisesti ryhmiin.

Vuonna 2009 Suomeen muutti Tilastokeskuksen mukaan kaikkiaan 26 699 ulkomaalaista. Tämän kaavion ryhmät ovat yhteenlaskettuina kuitenkin vain 23 932 henkilöä. Erotus johtuu todennäköisesti siitä, että turvapaikanhakijoita on tässä laskettu mukaan vain myönteisen päätöksen saaneet. Tilastokeskus puolestaan saattaa tilastoida maahan kyseisenä vuonna saapuneet turvapaikanhakijat.

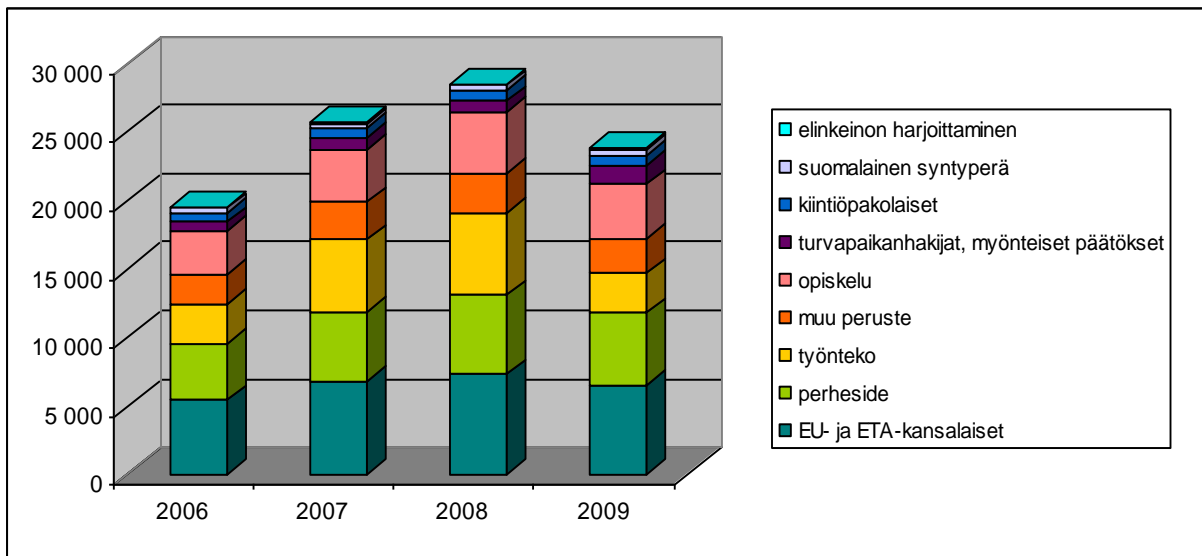
Kaaviossa inkerinsuomalaiset paluumuuttajat ovat mukana ryhmässä "suomalainen syntyperä" ja "perheside" sisältää Suomen kansalaisten perheenjäsenten lisäksi myös pakolaisten sekä paluumuuttajien perheenjäseniä.

Taulukko 1, Suomeen vuonna 2009 muuttaneet ulkomaalaiset ^{7 8}

Vastaavat tilastot vuosilta 2006 - 2009 osoittavat mm., että Suomeen muuttaneiden ulkomaalaisten kokonaismäärä on vuonna 2009 laskenut. Erityisesti on vähentynyt työperusteinen maahanmuutto sekä ryhmä ”muu peruste”, joka myös on pääasiassa työperusteista muutttoa. Myös muutto EU-maista väheni. Myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden osuus puolestaan on lisääntynyt.

Taulukko 2, Suomeen vuosina 2006 - 2009 muuttaneet ulkomaalaiset

2.4 HUMANITAARINEN MAAHANMUUTTO

Käsitteitä

Humanitaarinen maahanmuutto

Kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat sekä näiden ryhmien perheenjäsenet, jotka tulevat Suomeen perheenyhdistämisen kautta.

⁷ Tilastokeskus, muuttoliike 2009.

⁸ Maahanmuuttovirasto, tilastoanalyysi 2009.

Pakolainen

YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen mukaan pakolainen on kotimaansa ulkopuolella ja hänellä on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta. Pakolaisia Suomessa ovat kiintiöpakolaiset, pakolaisstatuksen saaneet turvapaikanhakijat sekä perheenyhdistämishojelman kautta saapuneet.

Kiintiöpakolainen

Suomeen otetaan pakolaiskiintiössä UNHCR:n pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia. Kiintiö päätetään vuosittain valtion tulo- ja menoarvion yhteydessä.

Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakija on henkilö, joka anoo kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Turvapaikanhakijalla on aina velvollisuus selvittää perusteet hakemukselleen. Jos hakijalle annetaan myönteinen päätös, hän saa yleensä joko pakolaisstatuksen tai oleskeluluvan suojelun tarpeen vuoksi.⁹

Yleistä

Suomi on sitoutunut maahanmuuttopolitiikassaan erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin. Ihmisoikeuksien toteuttaminen on maahanmuuttopolitiikan keskeisiä periaatteita. Ihmisoikeudet koskevat lähtökohtaisesti kansalaisuudesta riippumatta jokaista. Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa hallitus sitoutuu kunnioittamaan ihmisoikeussopimuksiin sisältyviä sitoumuksia.¹⁰

Vainon kohteeksi joutuneen yksilön oikeus saada kansainvälistä suojelua on yleismaailmallisesti hyväksytty periaate. Periaate on ilmaistu ihmisoikeuksien julistuksen 14. artiklassa. Pakolaisten oikeudesta saada kansainvälistä suojelua säädetään YK:n vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskevassa yleissopimuksessa (myöhemmin pakolaissopimus) sekä siihen liittyvässä vuoden 1967 lisäpöytäkirjassa. Pakolaissopimus ja sen sisältämä palautuskiellon periaate on kansainvälisen suojelujärjestelmän kulmakivi.¹⁰

Useat pitkään jatkuneet pakolaistilanteet ovat pysyneet muuttumattomina. YK:n pakolaispäävaltuutetun UNHCR:n (United Nations High Commissioner for Refugees) arvion mukaan pelkästään vuonna 2010 maailman noin 10 miljoonasta pakolaisesta yli 200 000 tarvitsee uudelleensijoittamista.¹¹ Uudelleensijoittamisella tarkoitetaan pakolaisten siirtoa ensimmäisestä vastaanottajamaasta toiseen maahan, jossa he voivat aloittaa uuden elämän ja saada pysyvää suojelua.

Suurin osa maailman pakolaisista asuu kaukana EU:sta. Heitä on lähtömaansa naapurimaissa tai samalla alueella kuin missä lähtömaa sijaitsee: Afrikassa, Aasiassa ja Lähi-idässä. Vastaanottajamaat ovat usein kehitysmaita, joilla on rajalliset resurssit ja jotka eivät voi integroida suuria pakolaismääriä. Paluu lähtömaahan olisi paras vaihtoehto useimpien pakolaisten kohdalla. Uudelleensijoittaminen katsotaan viime käden ratkaisuksi silloin, kun pakolainen ei voi palata kotimaahansa tai jäädä turvallisesti kolmanteen maahan. Monet näistä pakolaisista ovat heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä, kuten lapsia, yksinhuoltajaäitejä lapsineen, traumatisoituneita tai vakavasti sairaita ihmisiä.¹¹

Vuonna 2008 maailman eri valtiot tarjoutuivat uudelleen sijoittamaan noin 65 000 pakolaista. Näistä noin 4 400 eli 6,7 prosenttia sijoitettiin uudelleen johonkin EU-maahan¹¹. Uudelleensijoittamista tarvitsevien pakolaisten määrä kasvaa nopeammin kuin valtioiden tarjoama vastaanottoaikojen määrä.

UNHCR on pyrkinyt löytämään uusia ratkaisuja pakolaisongelmaan. Yhtenäistä lainsäädäntöä ja tulevaisuudessa uusia ratkaisuja etsitään myös EU:n piirissä. Komissio on ehdottanut EU:n yhteisen uudelleensijoittamisohjelman perustamista. Tällä hetkellä 10 jäsenvaltiota osallistuu vuosittain uudelleensijoittamiseen, kun taas eräät muut jäsenvaltiot sijoittavat pakolaisia uudelleen tapauskohtaisesti. EU:n jäsenvaltiot eivät juuri konsultoi tässä asiassa toisiaan tai koordinoi uudelleensijoittamistoimia keskenään.¹¹

Ohjelman tavoitteena on kehittää uudelleensijoittamista EU:ssa niin, että siitä tulee tehokas väline pakolaisten suojelussa. Tarkoituksena on myös tiivistää jäsenvaltioiden välistä poliittista ja käytännön yhteistyötä. Aloitte koskee

⁹ Monikulttuurinen Varsinais-Suomi. Varsinais-Suomen maahanmuuttopoliittinen ohjelma vuoteen 2015. Varsinais-Suomen TE-keskuksen julkaisu 10/2007.

¹⁰ Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Työhallinnon julkaisu 2006/3.

¹¹ Brysselin toimiston tiedote 25/2009. Kuntaliitto 8.9.2009.

¹¹ Brysselin toimiston tiedote 25/2009. Kuntaliitto 8.9.2009.

pakolaisten uudelleensijoittamista kolmansista maista EU:n jäsenvaltioihin. Ohjelmassa otetaan huomioon uudelleensijoittamisen humanitaarinen ja strateginen vaikutus. Ohjelman puitteissa määritetään yhteiset uudelleensijoittamista koskevat vuotuiset painopistealueet. Lisäksi tavoitteena on tehostaa Euroopan pakolaisrahaston kautta jäsenvaltioille myönnettävän rahoitusavun käyttöä.¹¹

Tarkoituksena on, että jäsenvaltiot toteuttavat monia uudelleensijoitettavien pakolaisten kartoittamiseen liittyviä toimintoja yhdessä. Näitä toimintoja tukee tulevaisuudessa perustettava Euroopan turvapaikka-asioiden tukivirasto. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin vapaasti päättää, haluavatko ne osallistua uudelleensijoittamiseen, ja jos haluavat, kuinka monta pakolaista ne haluavat vastaanottaa.¹¹

Suomen maahanmuuttopolitiikkaa säätelee kansainvälisten sopimusten lisäksi suomalainen lainsäädäntö. Hallituksen maahanmuuttopoliittiseen ohjelmaan on kirjattu tavoitteita, joiden avulla pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden asemaa pyritään parantamaan:

- edistetään ja tuetaan UNHCR:n suojelutehtävää, pakolaisuuden ehkäisyä ja pakolaisten uudelleen sijoittamista
- tuetaan EU:n lainsäädäntötyötä kansainvälistä suojelua koskevan lainsäädännön vahvistamisessa ja toimeenpanossa sekä yhteensovittamista kansallisen lainsäädännön ja tavoitteiden kanssa
- vahvistetaan kansainvälistä suojelua hakevien oikeusturvaa pakolaissovimuksen hengessä samalla kun varmistetaan turvapaikkahakemusten tehokas käsittely
- varmistetaan turvallinen ja ihmisarvoinen paluu ja palauttaminen
- varmistetaan turvapaikanhakijoiden toimintakykyä ylläpitävä vastaanotto

2.4.1 Kiintiöpakolaisten vastaanotto

Suomeen otetaan pakolaiskiintiössä YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia uudelleen sijoitusta varten. Eduskunta päättää vuosittain budjetin yhteydessä pakolaiskiintiön suuruuden ja valtioneuvosto päättää pakolaiskiintiön kohdentamisesta. Vuodesta 2001 lähtien Suomen pakolaiskiintiö on ollut 750 henkilöä vuodessa.¹²

Taulukko 3. Kiintiöpakolaisten vastaanotto vuosina 2006 – 2009

Vuosi	Hätätapaukset	Muu kiintiö	Määrä yhteensä
2006	177	499	676
2007	94	629	723
2008	99	638	737
2009	100	627	727
yhteensä	470	2 393	2 863

Lähde: [Maahanmuuttovirasto](#)

Kiintiöpakolaisena maahan muuttavalla on jo YK:n pakolaistoimiston myöntämä pakolaisasema, joten Suomen tai Euroopan unionin viranomaiset eivät enää tutki hänen pakolaisuutensa syytä. Kiintiöpakolaisia vastaanottavat maat voivat myös hylätä hakemuksia, mikäli perheet kärsivät vakavista lääketieteellisistä ongelmista ja ehkä tarvitsevat kallista hoitoa ja yhteiskunnan tukea tai eivät ehkä kykene kotoutumaan nopeasti. Maahanmuuttovirasto myöntää oleskeluluvat pakolaiskiintiössä otettaville pakolaisille.¹²

Perusteet oleskeluluvan myöntämiselle Suomen pakolaiskiintiössä ovat:

- ulkomaalainen on kansainvälisen suojelun tarpeessa kotimaahansa nähden
- ulkomaalainen on uudelleensijoituksen tarpeessa ensimmäisestä turvapaikkamaasta
- vastaanoton ja kotoutumisen edellytykset Suomeen on arvioitu

¹² Maahanmuuttovirasto. <http://www.migri.fi>.

¹² Maahanmuuttovirasto. <http://www.migri.fi>.

- o oleskeluluvan myöntämiseksi ei ole esteitä, kuten yleinen järjestys ja turvallisuus tai Suomen kansainväliset suhteet

Kiintiöpakolaiset sijoitetaan ELY-keskusten toimesta kuntiin, joiden kanssa on laadittu pakolaisten vastaanottosopimus. Kuntaan muutettaessa on tärkeää, että neuvonta, ohjaus ja koulutus aloitetaan viipymättä ja huomioidaan, että humanitaarisista syistä maahan muuttaneiden kotouttamisessa on yleisten kotouttamisperiaatteiden lisäksi otettava erityisesti huomioon pakolaisuudesta johtuvat erityistarpeet. Kunnissa tulee varautua yksilölliset tarpeet huomioon ottavien erityistoimenpiteiden järjestämiseen sekä riittävän pitkään kotoutumisaikaan. Useilla luku- ja kirjoitustaidottomina maahan tulleilla aikuisilla on tarve saada kotoutumista edistäviä toimenpiteitä kauemmin kuin kolme vuotta, erityisesti monilapsisten perheiden äideillä tulee kotoutumiskoulutuksessa katkoja.

Humanitaarisista syistä maahan tulleiden joukossa on myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevia. Pakolaiset ovat kohdanneet stressitilanteita jo ennen maahantuloa. He ovat joutuneet yleensä lähtemään kotimaasta äkkiä ja suunnittelematta eikä määränpäästä ole ollut tietoa. He ovat joutuneet jättämään omaisuutensa, ammattinsa, sukulaisensa ja ystävänsä. Perheet ovat usein hajonneet ja osa perheenjäsenistä on kuollut tai kateissa. Pakolaisten joukossa on henkilöitä, jotka ovat olleet pitkään pakolaisleireillä sekä yksin tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita.¹³

Tilanne jatkuu usein pitkään epävarmana myös uudessa asuinmaassa, jossa pitäisi kuitenkin samaan aikaan selviytyä suurista haasteista, esimerkiksi oppia uusi kieli ja kulttuuri. Aikaa ja tilaa menetysten läpikäymiselle ja surulle ei juuri ole. Myös syrjintä ja rasmin kohtaaminen on tavallista. Psykkinen stressi altistaa psykiatristen häiriöiden puhkeamiselle ja pahenemiselle. Pakolaisilla näyttää esiintyvän myös paljon psyykkiseen stressiin liittyviä somaattisia oireita ja vakavia sairauksia.¹³

Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa todetaan, että pakolaisilla on psyykkisestä stressistä ja muista pakolaisuuteen liittyvistä ongelmista johtuen tarve kotoutumista edistäviin ja muihin positiivisiin erityistoimiin. Tarve on yksilöllistä ja riippuu edellä mainittujen seikkojen lisäksi henkilön koulutuksesta, työkokemuksesta ja kielitaidosta. Useimpien tarvitsemia toimenpiteitä ovat alkuvaiheen ohjaus, neuvonta ja tiedotus, kotoutumiskoulutus, oppilaitoksiin valmentava opetus lapsille ja nuorille, oman äidin kielen opetus, tulkkaus, kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminta. Monet pakolaiset tarvitsevat myös kulttuurilliset erot huomioivaa terveydenhoitoa, traumojen jälkitilojen hoitoa ja eriytyneitä sosiaali- ja työvoimapalveluja.

Pakolaisista osa on, ainakin alkuvaiheessa, työvoiman ulkopuolella olevia, kuten ikääntyneet kotiäidit, traumatisoituneet sekä lapset että nuoret. Hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa painotetaan, että edellä mainittujen ryhmien kotoutumisen edistämiseksi tulee luoda toimenpiteitä. Työikäisten maahanmuuttajien kielikoulutus ja työllistymisen on keskeinen edellytys maahanmuuttajien kotoutumiselle ja heidän panokselleen vastaanottavan yhteiskunnan toimintaan. Työllistymisen tukeminen on myös humanitaarisista syistä maahan muuttaneiden kotouttamisessa ensisijaista.

2.4.2 Turvapaikanhakijoiden vastaanotto

Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrät ovat vaihdelleet vuosittain ja ovat edelleen alhaisemmat kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa. Turvapaikanhakijoiden määrä lähti kasvuun vuonna 2008.

Taulukko 4, Turvapaikanhakijoiden määrät ja tehdyt päätökset vuosina 2006 – 2009

Vuosi	Turvapaikanhakijoiden määrä	Myönteiset päätökset			Yhteensä	Kielteiset päätökset		Kielteiset yhteensä	Rauennut
		Turvapaikka	Muu syy*	Tilapäinen		Muu syy**	Dublin		
2006	2 324	38	281	299	618	608	873	1 481	287
2007	1 505	68	762	30	860	641	320	961	135
2008	4 035	89	658	38	785	511	500	1 011	199
2009	5 988	116	1 238	19	1 373	1 080	1 488	2 568	394
yht.	13 852	311	2 939	386	3 636	2 840	3 181	6 021	1 015

¹³ Tapio Halla. Psykkisesti sairas maahanmuuttaja. Aikakauskirja Duodecim 2007;123(4):469-75.

*suojelutarve, oleskelulupa inhimillinen syy, oleskelulupa perheenjäsen

** kielteinen päätös, turvallinen alkuperämaa, ilmeisen perusteeton

Lähde: [Maahanmuuttovirasto](#)

Taulukkoa tarkastellessa tulee ottaa huomioon, että turvapaikkahakemusten käsittelyaika vaihtelee. Lyhyimmässä ajassa käsitellään suojelutarpeessa olevien hakemukset. Seuraavaksi nopeimmin käsittely tapahtuu, jos alkuperämaa on turvallinen. Dublin-asetuksen piiriin kuuluvien turvapaikanhakijoiden asian käsittely tapahtuu myös melko nopeasti. Normaalin menettelyn mukainen turvapaikkapäätöksen käsittely, jolloin henkilölle on myönnetty turvapaikka, kestää keskimäärin noin vuoden.

Dublin-asetuksen mukaan se Euroopan unionin jäsenvaltio, jossa turvapaikanhakija ensimmäisenä hakee turvapaikkaa, on velvollinen käsittelemään hakemuksen (http://www.pakolaisapu.fi/faq/termit_tutuiksi). Siinä tapauksessa, että joku toinen jäsenvaltio on jo käsitellyt turvapaikkahakemuksen tai aloittanut sen käsittelemisen, sitä voidaan vaatia ottamaan takaisin toisessa jäsenvaltiossa ilman lupaa oleskeleva turvapaikanhakija ([Dublin II -asetus](#)).

Oleskelulupa myönnetään, jos hakijaa uhkaa hänen kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus. Samoin lupa myönnetään, jos hakija ei voi palata kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa joutumatta vakavaan henkilökohtaiseen vaaraan siellä vallitsevan aseellisen selkkauksen vuoksi. Jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täyty, kansainvälistä suojelua hakevalle voidaan kuitenkin myöntää oleskelulupa humanitaarisen suojelun perusteella. (<http://www.migri.fi>)

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) säättää turvapaikanhakijalle annettavista palveluista. Turvapaikkaa hakenut henkilö majoitetaan vastaanottokeskukseen, jossa hän saa asua odottaessaan hakemuksensa ratkaisemista. Hakija voi järjestää majoituksensa myös itse vastaanottokeskuksen ulkopuolella, mutta silloin hänen asumiskustannuksiaan ei korvata.

Vastaanottokeskustoimintaa harjoittavat valtio sekä kunnat, Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto, jotka ovat tehneet valtion kanssa sopimuksen toiminnasta. Vastaanottokeskusten lukumäärä riippuu hakijatilanteesta. Keskuksia on ympäri Suomea eri paikkakunnilla. Vastaanottokeskusten yhteydessä toimii ryhmäkoteja, joihin majoitetaan ilman huoltajaa tulleita alle 16-vuotiaita turvapaikanhakijalapsia sekä tukiasumisyksiköitä, joissa asuu yksin olevia 16 - 17-vuotiaita turvapaikanhakijoita. (<http://www.migri.fi>)

Hakemusprosessin aikana turvapaikanhakijan perustarpeista huolehditaan. Keskeisiä palveluita ovat majoitus, toimeentulotuki sekä välttämättömät sosiaali- ja terveystyöpalvelut. Tarvittaessa hakija saa hakemuksen käsittelyyn liittyvää oikeusapua ja tulkkauspalveluja. Keskukset järjestävät myös opinto- ja työtoimintaa. Tavoitteena on tukea turvapaikanhakijoiden toimintakykyä ja ehkäistä syrjäytymistä hakuprosessin aikana. Työnteko keskuksen ulkopuolella on mahdollista, kun turvapaikkahakemuksen jättämisestä on kulunut kolme kuukautta. (<http://www.migri.fi>)

Oleskeluluvan pitkän käsittelyajan ja epävarman tilanteen vuoksi turvapaikanhakijoiden tilanne on erityisen vaikea. Heillä on kaikkien muiden stressitekijöiden lisäksi jatkuva huoli siitä, mitä heille lähitulevaisuudessa tapahtuu. Saaivatko he jäädä Suomeen vai käännytetäänkö heidät takaisin usein hengenvaarallisiin olosuhteisiin, joita he ovat lähteneet pako. Monet turvapaikanhakijoista ovat olleet vangittuina ja heitä on kidutettu ja pahoinpidelty. Turvatomuus ja tulevaisuuden epävarmuus pahentavat psyykkisiä oireita.¹³

ELY-keskuksen kanssa vastaanottosopimuksen laatineet kunnat vastaanottavat myös myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita. Lisäksi kuntiin muuttaa itsenäisesti toisiin kuntiin sijoitettuja pakolaisia ja myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita muista kunnista sekä suoraan vastaanottokeskuksista. Oleskeluluvan saanut turvapaikanhakija voi muuttaa omaehtoisesti mihin tahansa Suomen kuntaan, jos henkilö pystyy hankkimaan itselleen asunnon. Omaehtoinen muutto suuntautuu erityisesti suuriin kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin. Kunnat voivat saada korvauksia omaehtoisesti muuttaneista henkilöistä, mikäli kunta laatii tai sioutuu laatimaan kotouttamislain 7a §:ssä tarkoitetun kotouttamisohjelman¹⁴.

¹³ Tapio Halla. Psykkisesti sairas maahanmuuttaja. Aikakauskirja Duodecim 2007;123(4):469-75.

¹⁴ Ohje pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanoton järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta. Ohje SMDno/2009/1977. Sisäasiainministeriö, Maahanmuutto-osasto. 19.2.2010.

2.4.3 Vastaanotto Päijät-Hämeessä

Päijät-Hämeessä ainoastaan Lahdella on sopimus kiintiöpakolaisten vastaanotosta. Lahden kaupunginvaltuusto teki myönteisen vastaanottopäätöksen vuonna 1989. Sopimus ELY-keskuksen kanssa 20 kiintiöpakolaisen vastaanotosta vuosittain uusittiin vuonna 2002. Tämä sopimus on toistaiseksi voimassa oleva. Hämeen ELY-keskus ehdottaa haastattelujen perusteella valittujen kiintiöpakolaisten vastaanottamisesta Lahden maahanmuuttajapalveluille, jossa tiimi valitsee Lahteen vastaanotettavat kiintiöpakolaiset. Kiintiöpakolaisten valinnassa otetaan huomioon lähinnä perhekoko, kieli ja terveystilanne.

Lahteen kiintiöpakolaisia on saapunut vuodesta 1990. Pääsääntöisesti kiintiöpakolaiset ovat tulleet Irakista ja Iranista, mutta viime vuosina on tullut myös kiintiöpakolaisia Afrikan maista. Enimmäkseen on saapunut työikäisiä pakolaisia. Kiintiöpakolaisten koulutustausta on hyvin kirjava.

Lahden kaupungin maahanmuuttajapalvelut vastaa yhdessä muiden viranomaisten kanssa kiintiöpakolaisten ja myönteisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden alkuvaiheen vastaanotosta ja kotouttamispalvelujen sekä toimeentulon järjestämisestä (liite 6a). Alkuvaiheessa tehdään terveystarkastus ja terveydenhuollosta vastaa maahanmuuttajien terveydenhoitaja (liite 6b). Kotoutumissuunnitelmat laaditaan yhteistyössä asiakkaan ja työvoimaviranomaisen kanssa. Kotouttamisessa on tärkeä rooli myös Lahden seurakuntayhtymän maahanmuuttajatyöllä. Seurakunta järjestää mm. tukihenkilö- ja ryhmätoimintaa sekä henkilökohtaista kriisi- ja sielunhoitotyötä (liite 6c). Työvoimaviranomaisilla ja kouluttajilla on myös tärkeä rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa. Viranomaiset käyttävät alkuvaiheessa tulkkia ja myöhemmin tarvittaessa.

Päijät-Hämeeseen saapuu enemmän myönteisen oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita kuin kiintiöpakolaisia. Alueelle muuttaa toisilta paikkakunnilta kiintiöpakolaisia sekä oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita. Myönteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita muuttaa myös suoraan vastaanottokeskuksista. Eniten edellä mainittuja ryhmiä asuu Lahdessa. Heinolaan omaehtoisesti muuttavien, myönteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden määrä on lisääntynyt viime vuonna. Hollolassa asuu joitakin pakolaistaustaisia henkilöitä. Muista kunnista ei ole tilastotietoa. Humanitaarisin syin maahan muuttavien kotoutumisen edistämiseksi Päijät-Hämeessä tulee lisätä kuntien välistä yhteistyötä ja konsultaatiota.

Päijät-Hämeen kunnille esitetään, että kuntien valtuustoissa käsiteltäisiin humanitaarista maahanmuuttoa, mm. kiintiöpakolaisten vastaanottoa.

2.5 ASUMINEN JA YMPÄRISTÖ

Sekä Päijät-Häme 2035 maakuntasuunnitelma¹ että Lahden alueen kilpailukyky ja elinkeinostrategia 2009 - 2015 sisältävät monia sellaisia asumiseen ja ympäristöön liittyviä lähtökohtia ja linjauksia, jotka on huomioitu myös maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa.

Asumisen ja ympäristön merkitys on kaikkiaan suuri, kun maakunta tulevaisuudessa kilpailee osaavan (ulkomaisen) työvoiman saamisesta muiden alueiden kanssa. Maakunnan valtteja tässä kilpailussa ovat esimerkiksi alueen hyvä sijainti, luonnonläheisyys, viihtyisyys, turvallisuus sekä edullinen hintataso pääkaupunkiseutuun verrattuna. Toisaalta nämä samat tekijät edistävät myös täällä jo asuvien maahanmuuttajien pysymistä alueella sekä mm. kansainvälisten opiskelijoiden kiinnittymistä alueelle.

Maakunnan sijainti Suomen pohjois-etelä ja itä-länsi-suuntaisten pääväylien risteyksessä on erinomainen. Yhteydet pääkaupunkiseudulle ovat erittäin hyvät ja nopeat. Pääkaupunkiseutu ja kansainvälinen lentokenttä sijaitsevat noin tunnin ajomatkan päässä ja Helsinkiin pääsee junalla alle 50 minuutissa. Myös välimatkat ovat Lahden seudulla lyhyitä ja liikenneyhteydet ruuhkattomia¹⁵. Lisäksi alueelta on suora ja nopea junayhteys Pietariin.

Lahden seudun viihtyisässä ympäristössä on hyvä asua. Elintilaa ja elämänlaatua tarjoava ympäristö on puhdas ja vihreä. Myös luonto ja palvelut ovat lähellä. Lisäksi asumismahdollisuudet ovat monipuoliset. Alueella voi asua tilavasti keskustassa, viihtyisästi järvien, rannoilla tai idyllisesti maaseudulla.⁷ Alueella pyritään myös välttämään maahanmuuttajien asuttamisen keskittämistä tietyille asuinalueille, jotta vältetään eri alueiden välistä eriarvoistumista.

---

¹⁵ Lahden alueen kilpailukyky- ja elinkeinostrategia 2009 – 2015.

2.6 VAPAA-AIKA- JA KULTTUURIPALVELUT

Päijät-Hämeessä kulttuuri- ja vapaa-ajan tarjonta on monipuolinen. Päijät-Häme on julistautunut liikunnan mega-maakunnaksi ¹. Liikunta on kaikkia kulttuureita yhdistävä tekijä, jonka avulla voidaan parantaa maahanmuuttajien kotoutumista. Päijät-Hämeessä on edistetty maahanmuuttajien osallistumista urheilu- ja liikuntaryhmien toimintaan sekä koulutettu päijäthämäläisten seurojen valmentajia monikulttuurisuusasioissa. Lisäksi on laadittu Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry:n toimesta urheiluseuraopas maahanmuuttajille.

Virkistyksen ja vapaa-ajan suuralueet ovat maakunnan asukkaiden kannalta tärkeitä suuret kokonaisuudet. Niissä kohtaavat luonnonarvot ja lähes rakentamattomien alueiden rauha mahdollistaa ulkoilun, retkeilyn, vapaa-ajan vieton ja erilaisten liikuntamuotojen harjoittamisen ¹. Maahanmuuttajat totesivat kyselyvastauksissaan, että viihtyvyyden kannalta tärkeimpiä asioita Päijät-Hämeessä ovat kaunis luonto sekä hyvät vapaa-ajanvieton ja liikunnan mahdollisuudet.

Päijät-Hämeessä on tasokkaat kulttuuripalvelut. Maakunnassa järjestetään myös monikulttuurisia tapahtumia, kuten Kansainvälinen Kaamosjuhla. Monikulttuurikeskus Multi-Culti järjestää kaikille päijäthämäläisille erilaisia tapahtumia ympäri vuoden. Lisäksi maahanmuuttajien omat yhdistykset, kuten Lahden inkerinsuomalaiset, järjestävät kulttuuritapahtumia.

Päijät-Hämeen kuntien kirjastot kehittävät palvelujaan vastaamaan maahanmuuttajien tarpeisiin ja kuntien kirjastoista löytyykin kirjallisuutta monilla eri kielillä. Maakuntakirjastossa kielitarjonta on suurin, noin 30 eri kieltä. Maakuntakirjastossa suomen kielen opinnoissa edistyneemmille maahanmuuttajille tarjotaan tiedonhaun opetusta, mikä auttaa jatko-opiskeluissa.

3. OHJELMAN LAATIMINEN

3.1 AIKATAULU

Päijät-Hämeen maakuntahallitus päätti Maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimisen käynnistämisestä maaliskuussa 2009. Kyseessä on maakunnan ensimmäinen maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Maakuntahallituksen päätöksen jälkeen ALIPI-hankkeessa aloitettiin ohjelman valmistelu kokoamalla asiantuntijatyöryhmiä ohjelman painopisteiden mukaisesti. Osa asiantuntijaryhmistä oli jo toiminnassa olevia työryhmiä, osaa täydennettiin uusilla jäsenillä ja osittain luotiin myös uusia kokoonpanoja.

Kaikkiaan asiantuntijaryhmiä koottiin viiden teeman ympärille:

1. Työllisyys ja yrittäjäys
2. Aikuiskoulutus
3. Kotouttaminen ja etnisten suhteiden edistäminen
4. Sosiaali- ja terveydenhuolto (mielenterveystyöryhmä perustettiin myöhemmin)
5. Lapset ja nuoret (jakaantui kahteen työryhmään: varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus -työryhmä sekä maahanmuuttajanuoret -työryhmä)

Päijät-Hämeen liiton toimeksiannossa työryhmien tehtäväksi määriteltiin nykytilanteen (resurssien ja tarpeiden) kartoittaminen, ennakoitietojen hankkiminen, tulevaisuuden (vuosien 2010 - 2015) visioiminen, kehittämistarpeiden kokoaminen ja toimenpide-ehdotusten laatiminen.

Työryhmien toiminta käynnistyi keväällä 2009. Ryhmät valitsivat keskuudestaan puheenjohtajat ja ALIPI-hankkeen henkilöstö toimi ryhmissä puheenjohtajina ja/tai sihteereinä. Maakuntahallituksen nimeämä ohjausryhmä seurasi ohjelman valmistelun etenemistä ja työryhmien työskentelyä. Työn edistymisestä kerrottiin ohjausryhmälle väliaikatietoja toukokuussa ja syyskuussa. Lisäksi ohjausryhmälle esiteltiin ohjelmaluonnos joulukuussa.

Marraskuun alussa, ennen ohjelmaluonnoksen valmistumista, Päijät-Hämeen liitto ja ALIPI-hanke järjestivät kutsuseminaarin ”Maahanmuutto Päijät-Hämeen mahdollisuutena”, johon osallistui kaikkiaan n. 70 aiheesta kiinnostunutta. Seminaarissa tiedotettiin työryhmien tuloksista ja koottiin yhteen eri työryhmien työtä. Tarkoituksena oli myös antaa mahdollisuus vaikuttaa ohjelman sisältöön niille tahoille, jotka eivät olleet mukana työryhmien työskentelyssä.

Seminaarin jälkeen kirjoitettiin ensimmäinen luonnos ohjelmasta ja se lähti lausuntokierrokselle marraskuun puolivälissä. Määräaikaan mennessä lausuntoja saapui 20 kappaletta. Ohjelman luonnos ja lausunnot käsiteltiin ohjausryhmän kokouksessa 8.12.2009, jonka jälkeen ohjelmaan tehtiin lausuntojen perusteella lisäyksiä, muutoksia sekä tarkennuksia ja se kirjoitettiin puhtaaksi. Ohjelma valmistui sisällöllisesti 14.12.2009, jolloin se lähetettiin maakuntahallituksen käsiteltäväksi. Ohjelma hyväksyttiin maakuntahallituksessa 21.12.2009. Ohjausryhmän kokouksessa 15.4.2010 ohjelmaan päätettiin lisätä Humanitaarisen maahanmuuton lisäksi luku Ulkomaalaisten oleskeluluvista. Täydennetty ohjelma valmistui 3.5.2010 ja se hyväksyttiin maakuntahallituksessa 10.5.2010.

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimisessa pyrittiin avoimuuteen, joten ohjelman edistymisestä tiedotettiin laajasti. Vuoden 2009 aikana alueen tiedotusvälineisiin lähetettiin kaikkiaan kolme maahanmuuttopoliittista ohjelmaa koskevaa tiedotetta. Ohjelma saikin tiedotusvälineissä melko paljon julkisuutta, tiedotteiden perusteella tehtiin mm. useita radiohaastatteluja ja lehtiartikkeleita. Lisäksi ohjelmasta tiedotettiin mm. ALIPI-hankkeen ja Päijät-Hämeen liiton www-sivuilla.

3.2 KYSELY ALUEEN MAAHANMUUTTAJILLE

Päijät-Hämeessä on vähän maahanmuuttajajärjestöjä, joten maahanmuuttajien mielipidettä maahanmuuttopoliittisen ohjelman laadintaa varten päätettiin tiedustella kyselyn avulla. Kysely päätettiin toteuttaa paperilomakkeella, koska kaikilla maahanmuuttajilla ei ole käytössään tietokonetta. Kysely käännettiin venäjäksi, englanniksi, arabiksi ja kurdiksi.

Kysely Päijät-Hämeessä asuville maahanmuuttajille toteutettiin elo-syyskuussa 2009. ALIPI-hanke ja Suomen Pakolaisapu järjestivät Lahdessa 20.8.2009 avoimen info- ja kuulemistilaisuuden Päijät-Hämeen maahanmuuttajille yhteistyössä Multi-Cultin ja Lahden kaupungin maahanmuuttajapalvelujen kanssa. Kyselyä jaettiin tilaisuudessa, johon osallistui noin 100 henkilöä. Kyselylomakkeita toimitettiin lisäksi paikallisiin oppilaitoksiin, joissa ko-

toutumiskoulutuksessa olevat maahanmuuttajat vastasivat kyselyyn. Lisäksi kyselyyn vastasi Alueellisen integraatiopalvelupisteen ja maahanmuuttajapalvelujen asiakkaita.

Vastauksia saatiin 69 kappaletta, joista 43 oli venäjänkielisiä, 10 englanninkielisiä, 8 suomenkielisiä, 5 arabiankielisiä ja 3 kurdinkielisiä. Kyselyssä oli kysymyksiä jokaiselta maahanmuuttopoliittisen ohjelman osa-alueelta. Siinä oli myös kaksi avointa kysymystä: ”Miten parantaisit maahanmuuttajien asemaa Päijät-Hämeessä?” ja ”Muita terveisiiä maahanmuuttopoliittisen ohjelman valmistelijoille”.

Yleisesti ottaen maahanmuuttajat viihtyvät Päijät-Hämeessä, eivätkä halua muuttaa muualle elleivät saa työtä. Kyselyyn vastanneet pitävät Päijät-Hämeen kauniista luonnosta ja rauhallisuudesta. Päijäthämäläisiä pidetään suvaitsevaisina ihmisinä. Jonkinasteista syrjintää oli kokenut kuitenkin 14 henkilöä 52 kysymykseen vastanneesta. Henkilöt olivat kokeneet syrjintää työpaikalla, vapaa-aikana tai naapurien toimesta.

Avoimissa vastauksissa toivottiin lisää suomen kielen ja muuta koulutusta sekä työpaikkoja. Kyselyn vastaukset on huomioitu ohjelmaa laadittaessa. Ne tullaan myös huomioimaan toimenpide-ehdotuksia priorisoitaessa.

3.3 NETTIKYSELY MAAKUNNAN ASUKKAILLE

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman valmistelussa haluttiin kuulla ja ottaa huomioon maakunnan asukkaiden mielipide, joten lokakuussa (1.- 25.10.2009) toteutettiin nettikysely, jonka avulla pyrittiin kartoittamaan asukkaiden ajatuksia maahanmuutosta. Kyselystä tiedotettiin mm. alueen kuntien, Päijät-Hämeen liiton sekä ALIPI-hankkeen www-sivuilla ja siitä lähetettiin myös tiedote alueen tiedotusvälineisiin.

Vastauksia saatiin lähes 400 kpl ja niiden perusteella maakunnan asukkaiden suhtautuminen maahanmuuttoon näyttöisi jakautuvan melko tasan myönteisen/neutraalin (52 %) ja kielteisen (48 %) suhtautumisen välillä. Johtopäätösten ja tulkintojen tekemisessä kannattaa kuitenkin olla varovainen, koska ensinnäkin vastaajien määrä oli kaikkiaan vain n. 0,2 % maakunnan asukkaiden lukumäärästä ja toisaalta maahanmuuttopoliittiseen keskusteluun usein osallistuvat aktiivisimmin ne henkilöt, jotka suhtautuvat maahanmuuttoon kriittisesti. Avoimeen nettikyselyyn on myös yhden henkilön mahdollista vastata useita kertoja. Lisäksi kyselyn toteuttaminen netissä tekee vastaamisen helpommaksi osalle väestöstä. Taustatietojen perusteella kyselyn vastaajista yli puolet oli 31 - 50-vuotiaita ja vain 2,5 % yli 65-vuotiaita, mikä ei vastaa maakunnan väestön ikärakennetta. Eläkeläisten osuus vastaajista oli vain 7,5 %. Myöskään vastaajien tulotaso ei liene maakunnan keskiarvoa vastaava, 75 % vastaajista ilmoitti olevansa keskituloisia tai suhteellisen hyvätuloisia. Nettikyselyyn siis vastasivat aktiivisimmin työssäkäyvät, keskiikäiset ja -tuloiset.

Vastauksia saatiin kaikista muista alueen kunnista paitsi Artjärveltä. Joissain kunnissa vastaajien määrä oli kuitenkin niin pieni, että tulosten tarkastelussa ne yhdistettiin kohdaksi ”muut kunnat”. Alle 20 vastausta saatiin Harjolasta, Hämeenkoskelta, Kärkölästä, Orimattilasta, Padasjoelta ja Sysmästä. Kunnittain tarkasteltuna Heinolan asukkaat vaikuttaisivat suhtautuvan maahanmuuttajiin myönteisimmin, 68 % arvioi suhtautuvansa maahanmuuttajiin neutraalisti tai myönteisesti. Asikkalassa puolestaan suhtautuminen oli kriittisintä, 57 % vastaajista arvioi suhtautumistaan kielteiseksi.

Vastausten perusteella suhtautuminen eri syistä muuttaneisiin maahanmuuttajiin vaihtelee suuresti. Vastaajista 55 % toivoisi maakuntaan lisää työperusteisia maahanmuuttajia, 36 % suomalaisten perheenjäseniä ja 31 % paluumuuttajia. Sen sijaan turvapaikanhakijoita toivoisi maakuntaan lisää vain 11 % ja pakolaisia 12 % vastaajista. Suhtautuminen vaihtelee myös sen mukaan, mistä maanosista maahanmuuttajat tulevat. Vastaajista 66 % toivoisi alueelle lisää eurooppalaisia, 37 % pohjoisamerikkalaisia ja 33 % australialaisia maahanmuuttajia. Afrikkalaisia toivoisi lisää 15 % vastaajista.

Kyselyn tulosten perusteella maakunnan asukkailla on paljon kontakteja maahanmuuttajiin. Vastaajista suurimmalla osalla (n. 70 %) on muitakin kun kantaväestöön kuuluvia tuttavuuksia. Myös vastaajien lapsista yli puolella on muitakin kun syntyperältään suomalaisia ystäviä.

Erilaisista maahanmuuttoon liittyvistä väittämistä n. 85 % vastaajista oli samaa mieltä siitä, että ”Suomessa asuvien ulkomaalaisten tulee elää suomalaisen kulttuurin mukaisesti”. Monet vastaajat (n. 80 %) olivat myös samaa mieltä väittämän ”Suomeen hakeudutaan hyvän sosiaaliturvan vuoksi” kanssa. Sen sijaan kriittisimmin suhtauduttiin väittämiin ”Suomi ei tulevaisuudessa pärjää ilman maahanmuuttajia” ja ”Suomi hyötyy maahanmuuttajista”.

Asukkaille suunnatun nettikyselyn tuloksia on pyritty hyödyntämään ohjelman valmistelussa. Kyselyn tuloksia on esitelty tarkemmin artikkelissa ”Järkeä käteen, nutturapää”, joka löytyy Päijät-Hämeen liiton sekä Alipi-hankkeen www-sivuilta.

3.4 KUNTAKYSELY

Maakunnallisen maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimisen tueksi toteutettiin kysely alueen kunnille. Se lähetettiin Päijät-Hämeen liiton toimesta kaikkiin maakunnan kuntiin lokakuun 2009 alussa. Kuntakyselyyn vastasi Päijät-Hämeen 12 kunnasta 11 kuntaa. Vastaukset ovat suuntaa antavia, koska kaikki kunnat eivät vastanneet kaikkiin kyselyn kysymyksiin ja vastauksia ei myöskään saatu kaikista kunnista.

Kuntakyselyssä oli kysymyksiä kaikilta maahanmuuttopoliittisen ohjelman painopistealueilta. Kunnilta tiedusteltiin, mm. oliko kunnassa laadittu kotouttamisohjelma. Asiaa tiedusteltiin, koska maakunnallinen maahanmuuttopoliittinen ohjelma sisältää myös kotouttamisohjelman. Suurimmassa osassa kuntia ei ole laadittu kuntakohtaista kotouttamisohjelmaa tai ohjelma on useamman vuoden vanha, mikä puoltaa yhteisen maakunnallisen maahanmuuttopoliittisen ohjelman laatimista. Kunnilta tiedusteltiin myös, onko kuntanne harkinnut mahdollisuutta vastaanottaa kiintiöpakolaisia. Lahti vastaanottaa kiintiöpakolaisia ja Heinolassa pakolaisten vastaanotosta oli käyty keskustelua. Muut 7 kysymykseen vastanneista 9 kunnasta ilmoitti, että asiaa ei ole harkittu.

Kysymyksiin, jotka koskivat sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluita vastattiin peruspalvelukeskuksiin Oivaan ja Aavaan kuuluvien kuntien osalta peruspalvelukeskusten toimesta, mistä syystä sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvät vastaukset eivät ole suoraan vertailtavissa näiden palvelujen osalta.

Kuntien vastauksista voitaneen päätellä, että kunnilla on halukkuutta kehittää yhteisiä linjauksia ja jo olemassa olevia palveluja voitaisiin hyödyntää enemmän. Joidenkin palvelujen kohdalta tullee harkita niiden keskittämistä resurssisyydestä. Ohjelman laatimisessa on otettu huomioon kuntakyselyn tulokset.

4. OHJELMAN PAINOPISTEET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

4.1 TYÖLLISYYS JA YRITTÄJYYS

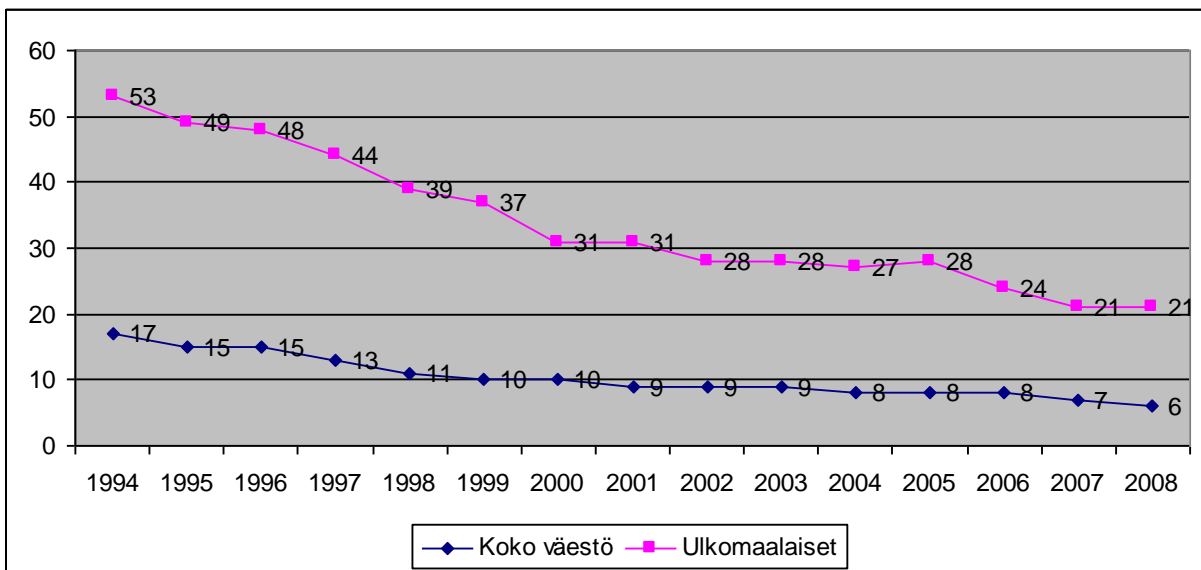
Maahanmuuttajien työllisyyteen ja yrittäjyyteen liittyviä asioita käsitelleessä työryhmässä oli edustettuna alueen keskeisiä asiantuntijatahoja (liite 1). Aluksi perehdyttiin nykytilanteeseen, uusimpiin aihetta sivuaviin julkaisuihin ja raportteihin sekä alueen ennakoitietoihin. Näiden perusteella laadittiin analyysi maahanmuuttajien työllisyyteen ja yrittäjyyteen liittyvistä vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista sekä uhkatekijöistä (liite 3). Tämän jälkeen määriteltiin tavoitteet ja lopuksi tärkeimmät esiin nousseet asiat muokattiin tavoitteiden saavuttamista edistäviksi toimenpide-ehdotuksiksi, joihin pyrittiin nimeämään myös vastuutahoja. Ehdotettujen toimenpiteiden linjauksessa huomioitiin mm. Lahden alueen kilpailukyky- ja elinkeinostrategia 2009 - 2015, jossa yhtenä kehityslinjana on osaavan työvoiman saatavuus ja maahanmuuttajien muodostaman työvoimareservin hyödyntäminen.

4.1.1 Nykytilanne

Yleisen taloustaantumien johdosta työttömyysaste kääntyi vuoden 2008 lopusta lähtien nousuun koko maassa. Päijät-Hämeessä työttömyys lisääntyi hieman keskimääräistä enemmän. Maakunnan työttömyysaste oli vuoden 2009 syyskuussa 13,2 %, mikä oli 4,3 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Koko maassa työttömyysaste oli 9,8 % ja kasvua vuodentakaisesta oli 2,8 prosenttia. Työttömien määrä kasvoi vuoden aikana Päijät-Hämeessä kaikkiaan 49 %¹⁶. Ennusteiden mukaan työttömyys kasvaa (ainakin) vielä vuonna 2010.

Maahanmuuttajien työllisyystilanne on 2000-luvulla parantunut, mutta siitä huolimatta ulkomaan kansalaisten työttömyysaste oli koko maassa vuoden 2008 lopussa kantaväestöön verrattuna noin kolminkertainen, yli 20 %. Korkeaan työttömyysasteeseen on useita syitä. Yksi on se, että humanitaarisista syistä muuttaneet kirjataan Suomessa työttömiksi työnhakijoiksi heti maahantulon jälkeen ja he ovat mukana työttömyystilastossa, vaikka todellisuudessa heillä ei välttämättä vielä ole realistisia mahdollisuuksia työllistyä. Lisäksi ulkomailla suoritettut tutkinnot eivät aina täysin vastaa suomalaisen työelämän tarpeita ja joillakin aloilla (erityisesti julkisella sektorilla) maahanmuuttajien työllistymistä hidastavat tiukat pätevyysvaatimukset. Myös kontaktien puute vaikeuttaa työllistymistä. Maahanmuuttajilta saattavat puuttua kokonaan työllistymistä edistävät epäviralliset verkostot. Maahanmuuttajataustaisen väestön korkeaa työttömyysastetta selittävät osittain myös joidenkin työnantajien kielteiset asenteet.

Taulukko 5, Ulkomaalaisten ja koko väestön työttömyysasteet vuosina 1994 - 2008¹⁷

Maahanmuuttajien työllisyystilanne vaihtelee siten, että siihen vaikuttaa koulutuksen, kielitaidon ja maassa asutun ajan lisäksi myös mm. sukupuoli ja etninen tausta. Maahanmuuttajanaisten työttömyysaste on korkeampi kuin

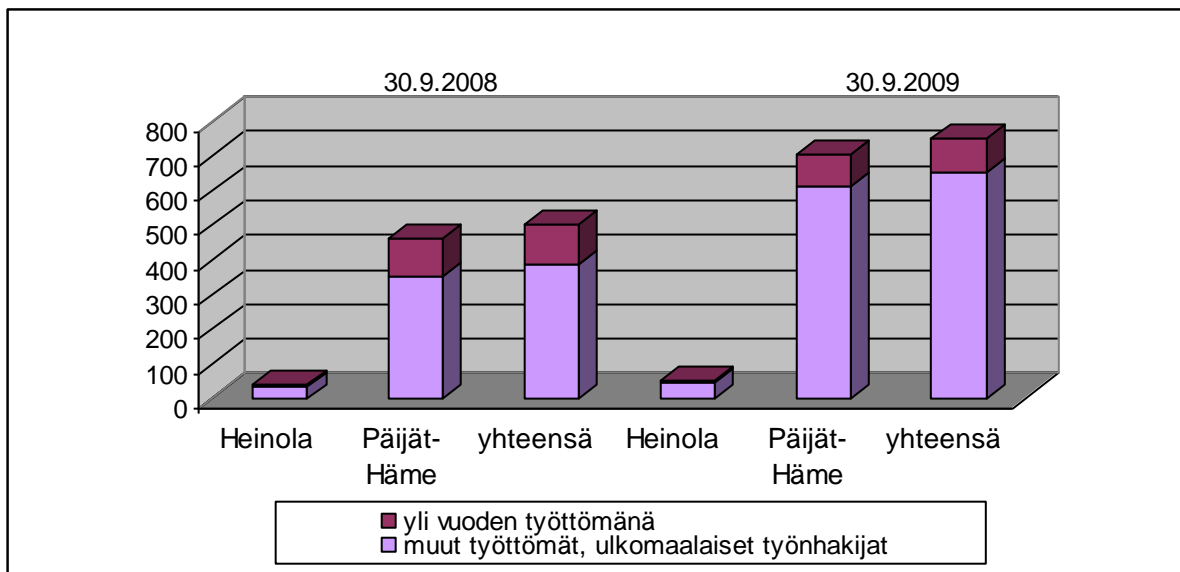
¹⁶ Tilannekatsaus, syyskuu 2009. Hämeen TE-keskus.

¹⁷ Monitori 2 / 2009, tilastoliite.

miesten (naisten 25 %, miesten 15 %) ja myös eri kansalaisuuksien välillä on suuria eroja. Erityisen korkea työttömyysaste on Somalian, Irakin, Iranin, Afganistanin ja Marokon kansalaisilla. Maahanmuuttajien työttömyyden arvioidaan taantuman aikana nousevan kantaväestön työttömyyttä nopeammin.

Maahanmuuttajien työttömyydessä on myös suurta alueellista vaihtelua. Päijät-Hämeen työllisyystilanne on kaikkiaan heikompi kuin Suomessa keskimäärin. Alueella menetettiin 1990-luvun lama-aikana paljon teollisuuden työpaikkoja ja työttömyysaste jäi sen johdosta keskimääräistä korkeammalle tasolle. Tämä on vaikuttanut maahanmuuttajien työllisyystilanteeseen siten, että myös heidän tilanteensa on vaikeampi kuin valtakunnallisesti tarkasteltuna keskimäärin. Ulkomaalaisten työttömyys on myös kasvanut nopeammin kuin kantaväestön. Päijät-Hämeen maakunnassa (Päijät-Hämeen ja Heinolan TE-toimistoissa) oli syyskuun 2009 lopussa lähes 800 työtöntä, ulkomaalaista työnhakijaa. Eniten työttöminä oli Venäjän, Irakin ja Viron kansalaisia.

Taulukko 6, Ulkomaalaisten työttömyys Päijät-Hämeen ja Heinolan TE-toimistojen alueella¹⁸

Maahanmuuttajien pitkäaikaistyöttömyyttä tulisi nykyisen taantuman aikana pyrkiä ehkäisemään ennalta, jotta 1990-luvun laman virheet voitaisiin välttää. Tuolloin monet maahanmuuttajat joutuivat tahtomattaan syrjään työelämästä useiksi vuosiksi. Koulutuspaikkoja ei ollut tarjolla kaikille ja yritysten lomautusten sekä irtisanomisten vuoksi myöskään työharjoittelupaikkoja ei helposti löytynyt. Pitkään jatkuneen työttömyyden johdosta näiden henkilöiden työkyky, ammattitaito sekä osaaminen saattoivat heiketä ja työllistyminen osoittautui erittäin haasteelliseksi myös sen jälkeen, kun talous lopulta kääntyi nousuun. Osa ei ole päässyt työelämään vielääkään. Yli vuoden työttömänä olleita ulkomaalaisia oli Päijät-Hämeen alueen TE-toimistoissa syyskuun 2009 lopussa lähes 100. Ulkomaalaisten pitkäaikaistyöttömien määrä ei kuitenkaan alueella ole kasvanut, mikä johtunee mm. työvoimapolitiittisen ja muun koulutuksen lisääntymisestä. Lisäksi nykyinen taantuma lisäänee pitkäaikaistyöttömyyttä vasta pienellä viiveellä.

Hämeen TE-keskuksen ennakkointitietojen mukaan¹⁹ väestön ikääntymisen myötä mm. hoiva-alalle syntyy lähivuosina uusia työpaikkoja. Lisäksi suurten ikäluokkien eläköityminen lisää työvoimatarvetta mm. teollisuudessa ja palveluilla. Maahanmuuttajien muodostaman työvoimareservin nykyistä tehokkaampaa hyödyntämistä (maahanmuuttajien työllisyysasteen nostamista) sekä työperusteisen maahanmuuton lisäämistä on monissa yhteyksissä esitetty ratkaisuksi Suomea tulevana vuosina uhkaavaan työvoimapulaan.

Työperusteisen maahanmuuton määrä oli voimakkaassa kasvussa ennen nykyistä taantumaa. Esimerkiksi vuonna 2008 Päijät-Hämeeseen haettiin noin 230 työlupaa, eniten metalli- ja teknologia-aloille. Yritysten taloudellinen tilanne on kuitenkin heikentynyt ja toisaalta myös kotimaista työvoimaa on saatavissa paremmin kuin aiemmin, joten työlupahakemusten määrä on huomattavasti vähentynyt. Vuonna 2009 hakemuksia oli elokuun loppuun mennessä tullut alle 90. Valtaosa hakemuksista koski palvelualoja, esim. siivoustöitä. Työlupiin liittyvää neuvontaa on saatavissa Päijät-Hämeen TE-toimistosta.

¹⁸ Hämeen TE-keskus. Työnvälitystilasto syyskuu 2008 ja syyskuu 2009.

¹⁹ Erikoissuunnittelija Sanna Paakkunainen, työllisyys ja yrittäjyystyöryhmän kokous 23.4.2009.

Taantuma on vain tilapäinen ilmiö, ja työvoimatarve tulee kasvamaan noususuhdanteen alkaessa. Tuolloin myös työperusteinen maahanmuutto tulee lisääntymään. Päijät-Hämeen vetovoimatekijöitä olisi siinä vaiheessa markkinoitava ja hyödynnettävä nykyistä aktiivisemmin, jotta tänne saataisiin houkuteltua työperusteisia maahanmuuttajia. Alueella on monia vahvuuksia, esimerkiksi luonnonläheisyys, puhtaus, turvallisuus ja pääkaupunkiseutuun verrattuna alhainen hintataso.

Maahanmuuttajataustaisista yrittäjistä ei ole saatavilla säännöllisiä tilastotietoja. Eri tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että maahanmuuttajien yrittäjyysaktiivisuus on korkeampi kuin kantaväestön. Tähän on esitetty syyksi mm. maahanmuuttajien alhaisempaa riskinottokynnystä sekä toisaalta heidän heikompaa työmarkkina-asemaansa. Esimerkiksi tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2005 maahanmuuttajien yrittäjyysaktiivisuus oli 16 % ja kantaväestön 10 %. Suomen kansalaisuuden saaneita ei tilastoissa lasketa maahanmuuttajayrittäjiksi, ei myöskään sellaisia ulkomaalaisia yrittäjiä, jotka eivät asu pysyvästi Suomessa²⁰.

Päijät-Hämeen yrityksistä oli vuonna 2006 maahanmuuttajien perustamia kaikkiaan 2,1 %. Tyypillisimmin nämä yritykset olivat pieniä ja painoutuivat kaupan alalle sekä palveluihin²¹. Päijät-Hämeen TE-toimistossa on saatavissa aloittaville yrittäjille suunnattua starttirahaneuvontaa myös englanninkielellä.

Suurin osa maahanmuuttajista työllistyy - kuten kantaväestökin - ilman mitään erityisiä tukitoimia joko hakemalla avoimeksi ilmoitettua työpaikkaa tai esimerkiksi sukulaisten/tuttavien avulla. Osa tarvitsee työllistymiseen kuitenkin erityistä tukea. Päijät-Hämeessä maahanmuuttajien työllistymistä edistetään TE-toimistojen toimenpiteiden lisäksi myös erilaisilla hankkeilla. Esimerkiksi Lahden kaupungin hallinnoimassa ALIPI-hankkeen palvelupisteessä annetaan neuvonta-, ohjaus ja työhönvalmennuspalveluja kaikille alueen maahanmuuttajille, riippumatta maahanmuuton syystä tai Suomessa asutusta ajasta. Helsingin yliopiston koulutus ja kehittämiskeskus Palmenian AMARE, Akateemisten maahanmuuttajien ohjauskeskus -hankkeen kohderyhmänä ovat Suomessa jo asuvat, koulutetut maahanmuuttajat, työperusteiset maahanmuuttajat ja ulkomaiset tutkinto-opiskelijat, erityisesti maahanmuuttajataustaiset opettajat, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset sekä yritysten tarvitsemat erityisosaaajat. Lahden seudulla toimivan Koti ja Kuusi Osuuskunnan Samovaari-hankkeen kohderyhmänä puolestaan ovat työttömät maahanmuuttajanaiset, jotka haluavat työllistyä tai kouluttautua hoiva-alan avustaviin tehtäviin, kuten ateria- ja kotipalveluihin.

Maahanmuuttajia on osallistujina myös sellaisissa työllisyyttä edistävissä hankkeissa ja toimenpiteissä, joiden kohderyhmänä ovat muutkin kun maahanmuuttajataustaiset alueen työttömät tai työttömyysuhan alaiset henkilöt. Esimerkiksi Lahden seurakuntayhtymän ja Lahden kaupungin ylläpitämässä Monitoimikeskus Takataskussa sekä työvoiman palvelukeskuksissa Heinolassa ja Lahdessa on osallistujina/asiakkaina maahanmuuttajataustaisia henkilöitä.

4.1.2 Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Maahanmuuttajien työllisyyden ja yrittäjyyden edistämiseen Päijät-Hämeessä on kolme päätavoitetta:

- 1. Parannetaan alueella jo asuvien maahanmuuttajien työllisyytilannetta**
- 2. Edistetään työperusteista maahanmuuttoa**
- 3. Tuetaan maahanmuuttajien yrittäjyyttä**

Alueella jo asuvien maahanmuuttajien työllisyytilanteen parantaminen todettiin työryhmässä niin laajaksi tavoitteeksi, että ennen varsinaisten toimenpide-ehdotusten laatimista se pilkottiin pienemmiksi osatavoitteiksi:

- 1.1 Hoiva-alalle lisää maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä
- 1.2 Maahanmuuttajat alueen yritysten voimavaraksi
- 1.3 Pitkäaikaistyöttömät maahanmuuttajat työelämään

Tällä tavoin muodostuneet teemat pyrittiin muokkaamaan mahdollisimman konkreettisiksi toimenpide-ehdotuksiksi ennen vastuutahojen esittämistä. Ehdotukset pyrittiin myös linjaamaan siten, että ne ovat samansuuntaisia mm. Lahden alueen kilpailukyky- ja elinkeinostrategian 2009 - 2015 sekä Sisäasiainministeriön laatiman Työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelman kanssa. Kaikkiaan päädyttiin 20 toimenpide-ehdotukseen, joista kukin sisältää useita konkreettisia toimia. Seuraavassa toimenpide-ehdotukset esitetään teemoittain (eli tavoitteittain) jaoteltuina. Ehdotuksissa käytetty termi ”työnantaja” tarkoittaa sekä yksityisen että julkisen sektorin työnantajia.

²⁰ Maahanmuuttajayrittäjyys Suomessa - Nykytilanne ja toimenpide-ehdotuksia. Kauppa- ja teollisuusministeriö. Julkaisu 6/2007.

²¹ Yrittäjyyskatsaus 2008. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ ja yrittäjyys. 25/2008.

Teema 1: Parannetaan alueella jo asuvien maahanmuuttajien työllisyystilannetta

Suomenkielen taito on keskeisin tekijä alueella jo asuvien maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi. Työnantajat toivoisivat myös lisäporkkanoita (tukea, rahaa ja muita resursseja) maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työllistämiseen ja suomenkielen koulutuksen kehittämiseen.

Osaamisen tunnistamisen kehittäminen nähtiin toiseksi keskeiseksi kehittämistarpeeksi. Työryhmä päätyi esittämään tähän seuraavia keinoja ja vastuutahoja:

Toimenpide-ehdotus	Konkreettiset toimet	Ehdotus vastuutahoksi
Kehitetään osaamisen tunnistamista (1)	Osaamiskartoitusten tuotteistaminen	Oppilaitokset
	Kehittäminen yhteistyössä/verkostossa	Oppilaitokset, verkosto
	Resursseja työnantajille	TE-toimistot
	Työharjoittelujen kehittäminen siten, että niihin lisätään/yhdistetään osaamisen tunnistamista, lisäksi mm. ”minikokeilut”	TE-toimistot, työnantajat, oppilaitokset

1.1 Hoiva-alalle lisää maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä

Päijät-Hämeen alueella asuu monia maahanmuuttajataustaisia henkilöitä, joilla on hoitoalan koulutus- ja työkokemusta ja jotka ovat työttöminä tai työskentelevät jollain muulla kuin hoitoalalla. Lisäksi maahanmuuttajien joukossa on henkilöitä, jotka haluaisivat opiskella hoitoalaa.

Hoitoalan henkilöstön pätevyysvaatimukset on määritelty lainsäädännössä. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa terveydenhuollon ammattia. Jos terveydenhuollon ammattipätevyyteen johtava tutkinto on suoritettu muualla kuin Suomessa, voi tietyin edellytyksin saada pätevyyden Suomessa²².

Esitettyjen toimenpide-ehdotusten tarkoitus ei ole heikentää hoitoalan pätevyysvaatimuksia, vaan esittää keinoja, joilla maahanmuuttajat voisivat saada joko Suomessa vaaditun pätevyyden tai mahdollisuuden työllistyä sellaisiin hoiva-alan avustaviin tehtäviin, joissa vaatimukset ovat matalammat.

Toimenpide-ehdotus	Konkreettiset toimet	Ehdotus vastuutahoksi
Kehitetään yksilöllisiä polkuja hoivatyöhön (2)	Henkilökohtainen ohjaus ja räätälöinti	Alipi, Tie hoitajaksi
	Muualla hankitun koulutuksen/kokemuksen hyödyntäminen, muuntokoulutus	TE-toimistot, oppilaitokset
	Osaamisen arviointi, resursseja työnantajille	Työnantajat
	Mahdollisuuksia hoiva-alan kokeiluun	TE-toimistot, työnantajat
Tehdään työtehtävien uudelleenjärjestelyä hoiva-alalla (3) (valtakunnallisesti neuvoteltavia asioita)	Alemmat koulutusvaatimukset avustaviin tehtäviin (esim. hoitoapulaiset, laitospapulaiset)	Ammattiliitoilla keskeinen rooli
	Työolosuhteiden kehittäminen siten, että vähempikin kielitaito riittää	Työnantajat
Lisätään oppisopimuskoulutusta (4)	Oppisopimuskoulutuksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen käytön lisääminen	Työnantajat Oppilaitokset
Terveys Euresin käyttö rekrytoinnissa (5)	Rekrymessut ja paikkojen avoinnalo Euroopassa	Eures

²² <http://www.valvira.fi>.

1.2 Maahanmuuttajat alueen yritysten voimavaraksi

Osaamisen tunnistamisen kehittäminen sekä yksilölliset työllistymispolut nähtiin keskeisiksi keinoiksi maahanmuuttajien työllistymisessä yksityisiin yrityksiin. Työllistymispolkujen käytöllä ei kuitenkaan tarkoiteta ”henkilökohtaista avustajaa” jokaiselle työllistettävälle. Tarkoitus ei myöskään ole luoda uutta, suurta koneistoa tai organisaatiota tarkoitusta varten.

Toimenpide-ehdotukset alueella jo asuvien maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi yksityisiin yrityksiin on esitetty seuraavassa taulukossa:

Toimenpide-ehdotus	Konkreettiset toimet	Ehdotus vastuutahoksi
Kehitetään yksilöllisiä työllistymispolkuja (6)	Työhönvalmennuksen ja työnetsinnän käyttö	Alipi, sosiaaliset yritykset, Monitoimikeskus Takatasku
	Lisäresursseja osaamisen tunnistamiseen	Oppilaitokset
	REKRY -koulutusten kehittäminen	TE-toimistot
	Yhteistyön kehittäminen	Yritykset, oppilaitokset
Tehdään työtehtävien uudelleenjärjestelyä (7)	Työolosuhteiden kehittäminen siten, että vähempikin kielitaito riittää	Työnantajat
Lisätään työnantajien ja työyhteisöjen monikulttuurisia valmiuksia (8) (asenteisiin / pelkoihin vaikuttaminen)	Neuvonnan ja ohjauksen vahvistaminen Työnantajien ja yrittäjien monimuotoisuuskoulutukset Työyhteisöjen monimuotoisuusvalmennukset	Oppilaitokset, yritykset, hankkeet ym. yhteistyössä

1.3 Pitkäaikaistyöttömät maahanmuuttajat työelämään

Taantuman aikana olisi tärkeää huolehtia maahanmuuttajien työkyvyn säilymisestä. Pitkäaikaistyöttömyyttä tulisi ehkäistä ennalta esimerkiksi erilaisten koulutusten ja työharjoittelujen avulla.

Jo olemassa olevien pitkäaikaistyöttömien maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseen Päijät-Hämeessä esitetään seuraavia toimenpide-ehdotuksia:

Toimenpide-ehdotus	Konkreettiset toimet	Ehdotus vastuutahoksi
Kehitetään yksilöllisiä työllistymispolkuja (9)	Työhönvalmennuksen ja työnetsinnän käyttö, sisältäen myös todellisen työkyvyn (ja –halun?) selvittämisen	TE-toimistot, kunnat
	Työharjoittelun kehittäminen	
	Moniammatillinen neuvonta	
Lisätään työnteon kannustavuutta ja puretaan kannustinloukkuja (10)	Epäkohdista tiedottaminen valtakunnallisesti	Valtakunnallisesti ratkaistava asia (Sata-komitea?)
Hyödynnetään 3. sektorin mahdollisuuksia (11)	Työkyvyn säilyttäminen, työharjoittelut	3. sektori

Teema 2: Edistetään työperusteista maahanmuuttoa

Päätavoitteena on työperusteista maahanmuuttoa tukevien rakenteiden luominen, kehittäminen ja vahvistaminen Päijät-Hämeessä. Taantuman aikana rakenteet on mahdollista kehittää sellaisiksi, että työvoimatarpeen lisääntyessä maakunnassa on valmius työvoiman rekrytointiin ulkomailta. Esimerkiksi työmarkkinajärjestöt ovat jo kampanjoineet työperusteisen maahanmuuton edistämiseksi toteuttamalla ”Ulkomaiset työntekijät tervetulleita” seminaarisarjan. Mukana järjestämässä olivat EK, AKAVA, Kirkon työmarkkinalaitos, Kunnallinen työmarkkinalaitos, SAK, STTL ja Valtion työmarkkinalaitos.

Työperusteisen maahanmuuton edistämisessä on keskeistä se, ettei alueelle muuttavia ulkomaalaisia kohdella vain työvoimana vaan heihin suhtaudutaan kokonaisvaltaisesti. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että myös perheenjäsen-

ten kotoutumiseen ja palveluihin kiinnitetään huomiota. Kansainvälisessä rekrytoinnissa tarvitaan myös kumppaneiksi osaavia, ammattitaitoisia henkilöstöpalvelualan yrityksiä.

Toimenpide-ehdotus	Konkreettiset toimet	Ehdotus vastuutahoksi
Rekrytoidaan aktiivisesti ulkomailta (12)	Rekrytointimatkat Yhteistyö lähialueiden kanssa Koordinointi, yksi vastuutaho TE-toimistojen ja Eures-palvelujen kautta rekrytointi	Yrittäjäjärjestöt Muut elinkeinoelämän järjestöt Lakes Eures
Tuetaan ulkomaalaisten opiskelijoiden työllistymistä valmistumisen jälkeensä (13)	Aktiivisempi ote, työelämään ohjaamisen kehittäminen, konkreettinen apu työnhaussa, työnetsintä (esim. infot oppilaitoksissa)	Alipi ja Lamk yhdessä
	Yrittäjyyteen ohjaaminen (esim. infot oppilaitoksissa)	Uusyrityskeskus ja Lamk yhdessä
Järjestetään neuvonta- ja ohjauspalveluja (14)	Maakunnallisen palvelupisteen (Alipi) vaki-naistaminen	Lahden kaupunki Muut alueen kunnat
Ehkäistään mm. valvonnan avulla -työvoiman tuontiin liittyvää laitonta /epäeettistä toimintaa - eriytyneiden työmarkkinoiden syntymistä - pimeiden / harmaiden töiden teettämistä ulkomalaisilla (15)	Lisäresursseja valvontaa tekeville tahoille	Poliisi, työsuojelupiiri
	Valvontaoikeuksia myös muille viranomaisille?	Valtakunnallinen asia
	Tiedotuksen lisääminen siitä, mitä voi ilmoittaa, mihin ja miten	Valvontaviranomaiset
	Valvontaiskut mm. ravintoloissa ja rakennusalalla	Poliisi
	Yhteistyön lisääminen eri viranomaisten välillä, joustava tiedonvaihto	Viranomaiset

Teema 3: Tuetaan maahanmuuttajien yrittäjyyttä

Yrityksen perustamista suunnittelevat maahanmuuttajat ovat joko täällä jo asuvia tai vasta alueelle muuttoa suunnittelevia. Molemmat ryhmät tarvitsisivat omakielisiä yrityksen perustamiseen liittyviä neuvonta- ja ohjauspalveluja, joita ei Päijät-Hämeessä tällä hetkellä ole saatavilla. Toisaalta on tärkeää myös arvioida, millaiset toimintaedellytykset yrityksellä on, mikäli yrittäjä ei puhu lainkaan suomea tai englantia.

Toimenpide-ehdotuksissa kiinnitettiin huomiota myös jo toimivien maahanmuuttajayrittäjien tukiverkoston luomiseen.

Toimenpide-ehdotus	Konkreettiset toimet	Ehdotus vastuutahoksi
Järjestetään yritysneuvontaa aloittaville / jo toimiville yrityksille eri kielillä (16)	Kehitetään elinkeinonharjoittajan oleskelulupa-asioihin liittyvää tiedotusta, neuvontaa ja ohjausta	
	Yritysneuvonnan järjestäminen englannin lisäksi myös venäjän ja arabian kielillä	Lakes Uusyrityskeskus Yrittäjäjärjestöt
Järjestetään yrittäjäjärjestöille monikulttuurisuusvalmennusta, neuvontaa ja ohjausta sekä asennekasvatusta (17)	Paikallisjärjestöissä järjestettävät infotilaisuudet (12 kpl)	Yrittäjäjärjestöt Muut elinkeinoelämän järjestöt Alipi
		Asennekasvatuksen ja monikultt.valmennuksen rahoitus ja toteutus auki
Innostetaan maahanmuuttajataustaiset yrittäjät mukaan yrittäjien verkostoihin (18)	Yrittäjäjärjestöjen tiedotuksen kehittäminen (esim. nettisivujen kieliversiot)	Yrittäjäjärjestöt
	Järjestötoiminnasta tiedottaminen aloitteleville maahanmuuttajataustaisille yrittäjille	
Järjestetään yrityskummeja maahanmuuttajayrittäjille (19)	Tiedotuksen lisääminen sekä yrityskummeille että maahanmuuttajayrittäjille	Lakes

Lisätään yrittäjäksi ohjaavia kursseja maahanmuuttajille (20)		TE-toimistot Vapaa sivistystyö
---	--	-----------------------------------

4.2 AIKUISKOULUTUS

Työryhmässä (liite 1) oli edustettuna maahanmuuttokoulutuksen asiantuntijoita, myös vapaan sivistystyön puolelta, työhallinnon edustajia (koulutushankinnat) sekä muita asiantuntijoita. Työryhmän jäsenillä on monivuotinen kokemus aikuisten maahanmuuttajien ohjauksesta ja koulutuksen eri osa-alueilta sekä koulutuspalvelujen hankinnasta.

Aikuiskoulutustyöryhmä laati ensin SWOT-analyysin nykytilanteesta (liite 3b). Aikuiskoulutuksen tulevien tarpeiden selvittämisessä työryhmällä oli apuna työllisyys- ja yrittäjyystyöryhmän kokoamat ennakoitiedot sekä alustavat toimenpide-ehdotukset. Työryhmä tutustui lisäksi erilaisiin raportteihin ja selvityksiin koulutuksen ja ohjauksen kehittämistarpeista sekä opetusministeriön maahanmuuttopoliittisiin linjauksiin 2009. Käytössä olleen materiaalin ja työryhmän jäsenten osaamisen pohjalta sekä toimintaympäristön muutoksia ennakoiden työryhmä laati toimenpide-ehdotukset.

4.2.1 Nykytilanne

Maahanmuuttajien aikuiskoulutuksen kenttä on hyvin laaja ja toimijoita on useita. Erityisesti maahanmuuttajille tarjottua koulutusta järjestetään mm. työvoimapolitiittisena koulutuksena, rinnasteisena koulutuksena, omaehtoisena koulutuksena, ammatilliseen koulutukseen valmentavana koulutuksena, ammatillisena koulutuksena ja oppisopimuskoulutuksena sekä ammattikorkeakoulu- ja yliopistotasolla.

Koulutusta rahoitetaan useista lähteistä, kuten työ- ja elinkeinoministeriöstä, opetusministeriöstä, opetushallituksesta sekä kunta- ja hankerahoituksella. Koulutuksen monimuotoisuuden ja rahoituslähteiden määrän sekä kilpailuttamisen seurauksena aikuiskoulutuksen kenttä on pirstaleinen. Toimijoita on useita eikä toiminnalle ole taattu jatkuvuutta, mistä syystä kouluttajilla ei ole mahdollisuutta erikoistua jollekin osa-alueelle. Maahanmuuttajien koulutus- ja ohjaustarpeet ovat hyvin erilaiset, koska ryhmä on hyvin heterogeeninen, esim. luku- ja kirjoitustaidottomien ja akateemisten maahanmuuttajien koulutus- sekä ohjaustarpeet ovat täysin erilaiset.

Maahanmuuton lisääntyessä koulutuksen määrä ei ole riittävää ja lukuvuosiajatus sopii huonosti maahanmuuttajakoulutuksen. Eri kohderyhmille soveltuvan koulutuksen löytäminen on vaikeaa.

4.2.2 Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Tavoitteet

Päijät-Hämeeseen muuttavien maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalveluja kehitetään ja niitä on jatkossa riittävästi saatavilla heti maahanmuuton jälkeen. Nivelvaiheen ohjaus- ja neuvontapalveluihin kiinnitetään erityistä huomiota. Ohjaus-, neuvonta ja koulutustarpeita tullaan koordinoimaan yhteistyössä eri tahojen kanssa. Päijät-Hämeen alueelle perustetaan portaali, johon kaikki koulutustarjonta kootaan.

Rinnasteisten toimenpiteiden määrää lisätään sekä uusia toimenpiteitä luodaan. Suomen kielen koulutukseen pääsee nopeasti ja koulutusjaksojen välillä ei ole taukoja. Suomen kielen koulutusta tehostetaan kaikissa koulutusmuodoissa ja maahanmuuttajien tukipalveluja on tarjolla kaikille sitä tarvitseville.

Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen tarjontaa lisätään ja sen sisältöjä sekä toteuttamistapoja jalostetaan. Maahanmuuttajille järjestettävää ammattikorkeakouluihin valmentavaa koulutusta sekä yliopisto- että korkeakouluopintoihin valmentavan koulutuksen määrää lisätään. Eri koulutusmuotojen pääsykokeissa ja soveltuvuustesteissä huomioidaan maahanmuuttajien kieli- ja kulttuuritausta.

Aikuisten maahanmuuttajien aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista kehitetään kaikilla koulutuksen tasoilla, kuten ammatillisessa koulutuksessa sekä ammattikorkeakoulu- ja yliopistotutkintojen kohdalla. Ammatillista koulutusta sovelletaan niin, että tutkinnon osia voi suorittaa joustavasti yksilöllisten tarpeiden mukaan. Maahanmuuttajien mahdollisuuksia osaamisen täydentämiseen lisätään.

Kaikilla koulutustasoilla tehdään tiivistä yhteistyötä työelämän kanssa.

Toimenpide-ehdotukset

Toimenpide-ehdotukset on jaoteltu neljään eri teemaan:

- 1) Alueella jo asuvien maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksien parantaminen
- 2) Työperusteisesti maahan muuttaneiden koulutus
- 3) Maahanmuuttajien alueellisen ohjausverkoston yhteistyön kehittäminen
- 4) Työyhteisöjen ja työnantajien monikulttuuristen valmiuksien kehittäminen

1. Alueella jo asuvien maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksien parantaminen

1a) Riittävän monipuolisen ja laadukkaan kieli- ja kotoutumiskoulutuksen tarjonta kaikille maahantulosyystä riippumatta (vähintään vuoden oleskeluluvan saaneille)

Kotoutumiskoulutuksen ja muiden koulutusmuotojen tehokkaalla käytöllä voidaan ottaa huomioon maahanmuuttajien erilaiset lähtökohdat, tavoitteet ja tarpeet. Opetushallituksen suosituksessa²³ otetaan huomioon joitakin erityisryhmiä, joiden koulutukselle on asetettu erillisiä suosituksia. Näitä ovat korkeasti koulutetut maahanmuuttajat, nuoret, kotiäidit, luku- ja kirjoitustaidottomat sekä maahanmuuttajat, joilla on eri syistä oppimisvaikeuksia.

Maahanmuuttajien nopean kotoutumisen ja työelämään pääsemisen kannalta olisi erittäin tärkeää, että maahanmuuttajat pääsisivät kielikoulutukseen mahdollisimman pian Suomeen muuton jälkeen. Kielikoulutuksessa ei tulisi olla pitkiä välejä eri tasokurssien välillä. Maahanmuuttajat pitivät pitkää odotusaikaa kielikoulutukseen pääsyyn ja pitkiä taukoja kurssien välillä suurena ongelmana vastatessaan maahanmuuttajille suunnattuun kyselyyn.

Päijät-Hämeessä on tarjolla vähän rinnasteisia toimenpiteitä. Rinnasteisten toimenpiteiden taustalla on asetus²⁴ ja ohje²⁵. Rinnasteiseen toimenpiteeseen voi päästä alle 3 vuotta Suomessa asunut ulkomaan kansalainen, joka on ilmoittautunut työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi. Rinnastaminen on asiakkaalle räätälöity toimenpide, joka rinnastetaan työharjoitteluun, työelämävalmennukseen, työvoimapolitiittiseen koulutukseen tai rinnasteinen toimenpide räätälöidään eri toimenpiteistä, kuten opinnoista ja työharjoittelusta tai muista harjoittelua vastaavista tehtävistä (esim. vapaaehtoistoiminta).

Hämeen TE-keskusalueella rinnasteisen koulutuksen työmääräksi on linjattu 18–20 tuntia viikossa. Poikkeustilanteissa tuntimäärä voi olla vähemmän, minimi 15 tuntia. Rinnasteisten toimenpiteiden avulla voitaisiin lisätä toimenpiteiden määrää.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Lisätään kotoutumiskoulutuksen ja rinnasteisten toimenpiteiden määrää koulutukseen odotusaikojen lyhentämiseksi – kohtuullisen odotusajan määrittäminen	TE-toimistot, ELY-keskus, koulutuksen järjestäjät
Kaikkien koulutusmuotojen tehokas käyttö ja koordinointi (omaehtoinen, työvoimapolitiittinen, monimuoto-opiskelu, rinnasteiset toimenpiteet, kokopäiväopiskelu...)	Päijät-Hämeen liiton nimittämä yhteistyöryhmä, jossa edustettuina koulutuksen järjestäjä ja rahoittajat
Vapaan sivistystyön koulutustarjontaa monipuolistetaan ammattialoille valmentavilla koulutuksilla, maahanmuuttajanuorten kymppiluokalla ja monimuoto-koulutuksilla	Vapaan sivistystyön oppilaitokset

²³ Opetushallituksen suositus 2007:40-43.

²⁴ Asetus maahanmuuttajien kotoutumisesta 511/1999 3§ 20.4.2006.

²⁵ Työministeriön ohje O/15/2003 Kotoutumisesta, kotouttamissuunnitelmasta ja kotouttamisesta annetun ohjeen -99 kumoamisesta.

Heikossa asemassa olevien maahanmuuttajaryhmien koulutuksesta huolehtiminen tulee varmistaa <ul style="list-style-type: none"> Nuoret aikuiset (koulunkäynnin keskeytyminen, ei riittävä kielitaitoa, vasta Suomeen tulleet) Luku- ja kirjoitustaidottomat Työmarkkinoiden ulkopuolella olevat, kotiäidit, useamman vuoden Suomessa asuneet, ei riittäviä valmiuksia sijoittua työmarkkinoille 	OPM, Oph, ELY-keskus, Päijät-Hämeen kunnat
Päijät-Hämeen kuntien rahoitusosuuden lisääminen em. ryhmien koulutukseen	Päijät-Hämeen kunnat

1b) Maahanmuuttajien ammatillisen osaamisen täydentämiseen tähtäävän alueellisen koulutustarjonnan lisääminen

Työvoiman ikääntymisestä johtuva osaavan työvoiman saatavuus on Suomen työmarkkinoilla yksi keskeisesti vaikuttavista tekijöistä. Ikääntymisen aiheuttama poistuma työmarkkinoilta on merkittävä. Pitkällä aikavälillä eniten työpaikkoja avautuu palvelu-, sosiaali- ja terveysalan sekä teollisuuden työssä.

Neljän ministeriön virkamiesryhmän raportin Aikuiskoulutuksen tehtävät maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi²⁶ mukaan maassa jo olevat maahanmuuttajat tarjoavat hyvän rekrytointipohjan, jonka hyödyntäminen yhdessä työperusteisen maahanmuutto.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Lisätään ammatillista koulutustarjontaa ja rahoitusta lähivuosien painopistealueena hoiva-ala, palvelualat ja teollisuusalat (erityisesti pk-sektori)	OPM, ELY-keskus, Koulutuskeskus Salpaus, LAMK, DILA, kansanopistot, Päijät-Hämeen kunnat
Tiivistetään ohjaavan ja valmentavan koulutuksen, ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistokoulutuksen välistä yhteistyötä	Päijät-Hämeen liiton nimittämä yhteistyöryhmä, koulutuksen järjestäjät
Ammatilliseen koulutukseen sisällytetään riittävät tukipalvelut, suomen kielen koulutus ja ohjausresurssit	Koulutuksen järjestäjät, työorganisaatiot
Hyödynnetään työelämälähtöisiä koulutusmuotoja, esim. oppisopimuskoulutusta ja vakiinnutetaan siihen liittyvät tukipalvelut	Oppisopimusviranomaisen ja koulutuksen toteuttaja, Päijät-Hämeen kunnat, työorganisaatiot
Vieraskielisissä tutkinnoissa esim. amk:ssa opiskelevien ulkomaalaisten opiskeluun vakiinnutetaan määrä suomen kielen opiskelua ja työelämäyhteistyötä	LAMK ja muut koulutuksen toteuttajat
Tehostetaan maahanmuuttajille suunnattua yrittäjävalmennusta esim. projektimuotoisesti yrityshautomo-toiminnan käynnistämiseksi	Rahoittaja ja projektin toteuttaja
Varmistetaan asiantuntevan, kulttuuritietoisen ja riittävän ohjaus- ja opetushenkilöstön saatavuus ja resurssit	Koulutuksen rahoittajat ja toteuttajat

²⁶ Aikuiskoulutuksen tehtävät maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi. Sisäasiainministeriö 29.12.2008.

2. Työperusteisesti maahan muuttaneiden koulutus

Väestörakenteen muuttuessa suurin työvoimapula tulee lähitulevaisuudessa olemaan sosiaali- ja terveydenhuollossa, mutta myös teollisuudessa. Maahanmuuttajia tarvitaan paikkaamaan työvoimapulaa. Kotouttamislakia ollaan uudistamassa, joten työperusteisesti, vähintään vuoden Suomessa asuvien maahanmuuttajien tilanteeseen voi tulla korjaus lainmuutoksella. Elämme välivaiheessa, jolloin on aikaa kehittää maahanmuuttajien vastaanottopalveluja ja maahanmuuttajakoulutuksen eri osa-alueita.

Työntekijän oleskeluluvilla suoraan työhön palkatuilla maahanmuuttajilla ei ole oikeutta työvoimapalveluihin. Työn perusteella Suomeen muuttavat ja heidän perheen jäsenensä tarvitsevat tietoa, neuvontaa ja ohjausta sekä mahdollisuuksia halutessaan opiskella suomen tai ruotsin kieltä.²⁶

Tällä hetkellä muiden kuin työ- ja elinkeinotoimistojen asiakkaiden voi olla vaikea löytää sopivaa koulutustarjontaa, koska he eivät ole ohjauspalvelujen piirissä. Vapaan sivistystyön ja muiden oppilaitosten koulutustarjonta palvelee niitä Suomeen muuttaneita, jotka eivät ole työnhakijoina työ- ja elinkeinotoimistossa. Haasteena on ohjauspalvelujen ja oppilaitosten hakevan toiminnan kehittäminen.

Työhallinto voi järjestää työhön suoraan sijoittuville yhdessä työnantajien kanssa yhteishankintana koulutusta, joka voi sisältää täydentävää ammatillista koulutusta, työtehtäviin liittyvää kielikoulutusta ja muuta työelämään perehdyttävää koulutusta. Koulutus ajoittuu yleensä muutaman ensimmäisen työkuukauden ajalle. Oppisopimusmuotoista koulutusta on myös jossain määrin käytetty työperusteisten maahanmuuttajien ammatillisen osaamisen päivittämiseen.²⁶

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Kehitetään uusia työelämälähtöisiä koulutuksen toteuttamistapoja ja koulutusmalleja: Tiivistetään kouluttajien ja työnantajien/yritysten välistä yhteistyötä Kehitetään räätälöityjä koulutusohjelmia > sovitaan rahoitusvastuista (työnantaja/kunta/valtio) Kehitetään ammatilliseen täydennyskoulutukseen aiemmin hankitun osaamisen huomioivia koulutusmalleja	Ammatillisen koulutuksen järjestäjät, työorganisaatiot ja valtion/kuntien rahoittajatahot, Oph, OPM
Lisätään työn ohella/omaehtoisesti tapahtuvan suomen kielen intensiiviopiskelun tarjontaa	Suomen kielen opetusta järjestävät oppilaitokset, vapaan sivistystyön oppilaitokset, työorganisaatiot
Varmistetaan koulutusmahdollisuudet työperusteisesti maahan muuttaneiden perheenjäsenille	Kunnat, vapaa sivistystyö, työorganisaatiot
Huolehditaan erilaisten lyhytkurssien tarjonnasta (hygieniapassi, tulityökortti ym.)	Ammatillisen koulutuksen järjestäjät, työnantajat

3. Maahanmuuttajien alueellisen ohjausverkoston yhteistyön kehittäminen -ohjausjatkumoiden kehittämisen koulutuksen siirtymävaiheisiin

Maahanmuuttajien ohjaus on pirstaleista, koska heitä ohjataan monessa eri instanssissa. Tieto ei kulje eri tahojen välillä. Maahanmuuttajien ohjauksen tulee olla asiakaslähtöistä ja lisäksi perheellisten maahanmuuttajien ohjauksessa on huomioitava koko perhe kokonaisuutena eikä ainoastaan koulutuksessa oleva perheenjäsen.

Maahanmuuttajia ohjaavien tahojen yhteistyötä on tarvetta tiivistää sekä luoda yhteinen työkalu ohjauksen helpottamiseksi.

²⁶ Aikuiskoulutuksen tehtävät maahanmuuttajien työllistymisen edistämässä. Sisäasiainministeriö 29.12.2008.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Nimetään ohjauksen vastuuhenkilöt ohjausta antavissa organisaatioissa	Ohjauksen järjestäjätahot, alueellinen Opin Ovi -projekti
Varmistetaan maahanmuuton alkuvaiheen ohjauspalvelut ja koulutukseen hakeutumisvaiheen ohjaus- ja tukipalveluiden saatavuus	Päijät-Hämeen kunnat Koulutuksen järjestäjät
Kehitetään maahanmuuttajille tarjottavia tieto-, ohjaus- ja neuvontapalveluja sekä niihin liittyvää verkostoyhteistyötä osana alueellisia aikuisohjauksen kokonaispalveluja	Maakunnallinen aikuiskoulutuksen yhteistyöryhmä ja alueelliset Opin Ovi -hankkeet/verkostot
Maahanmuuttajille suunnattu aikuiskoulutustarjonta kootaan samaan paikkaan, esim. portaaliin. Yhteistyötahot sitoutuvat päivittämään portaaliin oman koulutustarjontansa	Koulutuksen järjestäjät, alueellinen Opin Ovi -projekti

4. Työyhteisöjen ja työnantajien monikulttuuristen valmiuksien kehittäminen

Päijät-Häme 2035 maakuntasuunnitelmassa¹ mainitaan, että maahanmuuttajien ja heidän osaamisensa saamiseksi alueen kehittämisen voimavaraksi tarvitaan monimuotoisuus- ja koulutusta alueen työnantajille ja yrittäjille sekä työyhteisöjen monimuotoisuusvalmennusta.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Toteutetaan työyhteisöille ja esimiehille suunnattavia monikulttuurisuusvalmennuksia	Julkisen ja yksityisen sektorin henkilöstöhallinto, esimiehet ja koulutuksen järjestäjät
Vakiinnutetaan työpaikkaohjaajien koulutukseen monikulttuurisuusvalmennusosio	Yksityisen ja julkisen sektorin työorganisaatiot Tp-ohjaaja- koulutuksen järjestäjät
Toteutetaan yrittäjäjärjestöille kohdennettuja monikulttuurisuusvalmennuksia	Yrittäjäjärjestöjen johto ja koulutuksen järjestäjät
Järjestetään yrityksille neuvonta- ja ohjauspalveluja monikulttuurisuusasioissa	Koulutuksen järjestäjät, Alueellinen integraatiopalvelupiste

4.3 KOTOUTTAMINEN JA ETNISTEN SUHTEIDEN EDISTÄMINEN

Kotouttaminen ja etnisten suhteiden edistäminen -työryhmä (liite 1) aloitti työskentelyn perehtymällä erilaiseen kotouttamista koskevaan lainsäädäntöön ja erilaisiin selvityksiin, muihin asiakirjoihin sekä muistioihin. Niiden pohjalta tehtiin tilannekatsaus ja laadittiin SWOT-analyysi (liite 3c) sekä toimenpide-ehdotukset.

4.3.1 Nykytilanne

Maahanmuuttajaväestön määrä kasvaa nopeasti Suomessa sekä Päijät-Hämeessä. Maahanmuutto on tähän asti tapahtunut ensi sijassa muusta syystä kuin työn perusteella. Maahanmuuttajien kotoutumisen edistämistä koskeva

¹ Päijät-Häme 2035 Maakuntasuunnitelma. Päijät-Hämeen liitto. Maakuntahallitus 16.11.2009. Maakuntavaltuusto 7.12.2009.

järjestelmä on suunniteltu keskeisesti tukemaan humanitaarisin perustein maahan muuttaneiden henkilöiden kotoutumista. Maahanmuuton kasvaessa ja monipuolistuessa sekä työperusteisen maahanmuuton lisääntyessä toimintaympäristö muuttuu ja tavoitteet sekä toimenpiteet tulee arvioida uudelleen. Kotouttaminen ja etnisten suhteiden edistäminen ovat osa kaikkea yhteiskunnan toimintaa.

Sisäasiainministeriö painottaa lisäksi alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalveluja. Päijät-Hämeessä näitä palveluja annetaan mm. oppilaitoksissa sekä kuntien ja työhallinnon normaalipalvelujen puitteissa. Lisäksi Alueellisessa integraatiopalvelupisteessä annetaan ohjausta ja neuvontaa kaikille Päijät-Hämeen alueella asuville maahanmuuttajille. Ohjausta ja neuvontaa sekä vapaa-ajan toimintaa järjestetään myös Monikulttuurikeskus Multi-Cultissa, joka on avoin kaikille päijäthämäläisille.

Heinolan ja Päijät-Hämeen työ- ja elinkeinotoimistoissa on työvoimaneuvojia, jotka ovat erikoistuneet maahanmuuttajien palveluihin. Heinolan sosiaalitoimessa työskentelee henkilö, joka on erikoistunut maahanmuuttoasioihin. Lahdessa toimii maahanmuuttajapalvelut, joka vastaanottaa kiintiöpakolaisia, myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita sekä paluumuuttajia ja huolehtii heidän kotoutumisestaan.

Kotouttava toiminta on osa kaikkea toimintaa ja sitä tehdään varhaiskasvatuksessa, kouluissa, nuorisopalvelujen ja poliisin sekä seurakuntien järjestämänä, kulttuuri- ja liikuntatoimessa, järjestöissä jne. Kuntakyselyn perusteella Päijät-Hämeen kunnissa suhtaudutaan myönteisesti yhteistyön lisäämiseen maahanmuuttajien kotouttamisessa ja etnisten suhteiden edistämässä. Varsinkin kunnissa, joissa maahanmuuttajien määrä on suhteellisen pieni, toivotaan, että kotouttavia toimenpiteitä järjestettäisiin yhteistyönä. Lisäksi jatkossa on syytä pohtia, minkälaisia maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyviä palveluja olisi syytä keskittää.

Päijät-Hämeessä toimii useita hankkeita (liite 8), joiden avulla mm. kehitetään kotouttamistoimenpiteitä, ohjaus- ja neuvontapalveluja sekä edistetään maahanmuuttajien työllistymistä ja lisätään tietoutta monikulttuurisuusasioissa.

Etnisten suhteiden edistäminen ja toimenpiteiden kehittäminen on erittäin tärkeä ja koko maakunnan asia. Tehtyjen kyselyjen perusteella alueella tulee kehittää konkreettisia ja uudenlaisia toimenpiteitä kotouttamisen kaksisuuntaisuuden edistämiseksi ja vuorovaikutuksen luomiseksi kantaväestön ja eri etnisiä ryhmiä edustavien tahojen kanssa.

4.3.2 Kotouttamisen tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman, johon sisältyy kotouttamisohjelma, tavoitteena on, että kotouttamistoimenpiteitä kehitetään sekä luodaan Päijät-Hämeen alueen maahanmuuttajille yhdenvertaiset ja entistä paremmat mahdollisuudet kotoutumiseen. Kotouttamistoimenpiteiden avulla edistetään Päijät-Hämeeseen muuttavien henkilöiden tuntemusta suomalaisesta yhteiskunnasta ja suomalaiseen yhteiskuntaan sitoutumista. Maahanmuuttajien sujuvaa kotoutumista edistetään nopealla sijoittumisella kieli- tai ammatilliseen koulutukseen, muuhun jatkokoulutukseen tai työmarkkinoille.

Kotouttaminen on hyvin monialaista toimintaa. Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa ovat maahanmuuttajien ja viranomaisten lisäksi osallisina työ- ja muut lähiyhteisöt sekä koko yhteiskunta.⁴ On tärkeää, että kotouttamisen ja maahanmuuttajien palveluiden kehittäminen valtavirtaistetaan kaikille suunnattujen palveluiden kehittämisellä.

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman avulla edistetään kaikkien maahanmuuttajien kotoutumista riippumatta maahanmuuton perusteesta sekä parannetaan jo alueella asuvien maahanmuuttajien palveluja. Onnistunut kotoutuminen vähentää syrjäytymisvaaraa ja sillä on merkitystä maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen turvallisuuden sekä yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden kannalta.

Päijät-Hämeen kunnissa järjestetään eri hallinnon aloilla kotouttavaa toimintaa. Kotouttamistoimenpiteitä lisätään ja kehitetään maakunnassa tiivistämällä kuntien välistä yhteistyötä maahanmuuttoasioissa.

Kotouttamisen toimenpide-ehdotukset

Työryhmässä päädyttiin seuraaviin toimenpide-ehdotuksiin, joiden avulla pyritään parantamaan maahanmuuttajien kotoutumista sekä työntekijöiden ammatillisuutta. Maahanmuuttajille suunnatun kyselyn perusteella voidaan todeta, että erityisesti omankielisen tiedon saamisen tarve suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvistä asioista on suuri. Maa-

⁴ Kotouttamislain kokonaisuusdistushankkeen asettamisen taustaa sekä nykyainsäädännön osalta esille nousseita ongelmia. Sisäasiainministeriön Maahanmuutto-osaston muistio 14.4.2009.

hanmuuttajat kokivat suurimpana kotoutumisen esteenä pitkän odotusajan suomen kielen koulutukseen sekä pitkät tauot jaksojen välillä. Suomen kielen puutteellinen osaaminen puolestaan hidastaa työelämään pääsyä ja kotoutumisprosessia.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Laaditaan tarvittaessa kotoutumissuunnitelma kaikille kotouttamislain piirissä oleville	Sosiaalitoimi, työhallinto
Annetaan tarkempaa tietoa maahanmuuttajille kotoutumissuunnitelman tarkoituksesta ja kotoutumissuunnitelmaan sisällytetään asiakkaan kokonaisvaltainen tilanne sekä suunnitelmaa seurataan tarvittaessa	Sosiaalitoimi, työhallinto
Annetaan mahdollisimman nopeasti informaatiota Suomen yhteiskunnan tavoista	Päijät-Hämeen kunnat, työhallinto, seurakunta, kouluttajat, 3. sektori, poliisi
Tuetaan oman kulttuurin säilyttämistä Suomen lakeja noudattaen	Päijät-Hämeen kunnat, seurakunta, kouluttajat, 3. sektori
Tuetaan omatoimisuutta (kieliopinnot)	Sosiaalitoimi, työhallinto, kouluttajat, seurakunta
Edistetään nopeaa pääsyä kielikurssille/kielikoulutukseen	Työhallinto, Päijät-Hämeen kunnat, muu julkinen sektori, kouluttajat, vapaa sivistystyö, 3. sektori
Ohjataan kohdennetusti kursseille	Ohjaavat tahot
Selvitetään mahdollisuutta maahanmuuttajien peruskouluopintoihin	Valtion hallinnon taso/ OPM/Opetushallitus
Lisätään tiedotusta, erityisesti oman kielistä	Kaikki maahanmuuttotyötä tekevät tahot
Lisätään rinnasteisia toimenpiteitä	Kouluttajat, Päijät-Hämeen kunnat
Työntekijöille järjestetään tulkinkäyttökoulutusta	Päijät-Hämeen kuntatyönantajat, Lahden seudun tulkkikeskus
Työntekijöille järjestetään koulutusta monikulttuurisuusasioissa	Päijät-Hämeen kuntatyönantajat
Lisätään yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa	Päijät-Hämeen kuntien ja työhallinnon työntekijät, kouluttajat, muut viranomaistahot
Päivitetään Lahden kaupungin maahanmuuttaja-opas / laaditaan Päijät-Hämeen maahanmuuttaja-opas eri kielillä tulostettavana nettiversiona (ALIPIn ja kuntien sivuilla) (päivitys yhteistyössä oppilaitosten kanssa)	Alueellinen integraatiopalvelupiste (ALIPi)
Turvataan riittävät työntekijäresurssit mm. työhallinnossa ja sosiaalitoimessa sekä koulutuksessa	Päijät-Hämeen kuntien, työhallinnon ja kouluttajien työnantajat

4.3.3 Etnisten suhteiden tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Hyvien etnisten suhteiden kehittäminen otetaan huomioon kaikessa yhteiskuntapoliittisessa suunnittelussa Päijät-Hämeen alueella. Väestöryhmien välisten suhteiden myönteistä kehitystä tuetaan ja sen tulee olla kiinteä osa esimerkiksi työllisyyspolitiikkaa, asuntopolitiikkaa ja syrjäytymisen ehkäisyä. Erityistä huomiota kiinnitetään varhaiskasvatuksessa ja kouluissa vallitseviin asenteisiin. Lapsiin ja nuoriin liittyvät syrjimättömyysasiat on huomioitu Lapset ja nuoret -työryhmän toimenpide-ehdotuksissa.

Monikulttuurisessa yhteiskunnassa yhdenvertaisuuskysymykset ovat kaikkien alueen asukkaiden, viranomaisten, järjestöjen ja muiden tahojen yhteinen asia. Tavoitteen toteutumista edistetään lisäämällä koulutusta ja tiedottamista yhdenvertaisuuteen liittyvissä asioissa. Jokaisen on tärkeää kiinnittää huomiota omiin asenteisiinsa.

Päijät-Hämeessä toimitaan Etelä-Suomen alueellisen ETNON tavoitteiden mukaisesti, jotka ovat:

1. edistää hyviä etnisiä suhteita alueellisella ja paikallisella tasolla
2. edistää eri tahojen vuorovaikutusta ja etnisten vähemmistöjen järjestötoimintaa
3. tehdä aloitteita hyviä etnisiä suhteita ja yhdenvertaisuutta edistäviksi toimenpiteiksi alueellisella ja paikallistasolla
4. tarjota alueellista ja paikallista näkemystä työjaoston ja valtakunnallisen neuvottelukunnan toimintaan
5. tehdä alueellisella ja paikallisella tasolla tunnetuksi maahanmuuttopolitiikkaa ja etnistä yhdenvertaisuutta ja etnistä monimuotoisuutta yhteiskunnan voimavarana

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Alipin vakinaistaminen (kaikille maahanmuuttajille yhdenvertaiset palvelut)	Lahden kaupunki ja muut Päijät-Hämeen kunnat
Lisätään yleisesti tietoutta monikulttuurisuusasioissa	Päijät-Hämeen kunnat, ELY-keskus, poliisi, seurakunnat, kouluttajatahot, TE-toimistot, 3. sektori
Lisätään koulutusta monikulttuurisuusasioissa työntekijöille	Työnantajatahot
Pyritään ennaltaehkäisemään kulttuurien välisiä konflikteja, myös eri ryhmien kesken -> kahdensuuntainen kotouttaminen (erilaisten kulttuurien tuntemuksen lisääminen)	Kuntien sosiaalitoimi, nuorisotoimi, varhaiskasvatuspalvelut, perusopetus, työhallinto, poliisi
Edesautetaan maahanmuuttajien omaa aktivoitumista	Päijät-Hämeen kunnat, kouluttajatahot, TE-toimistot, seurakunnat, 3. sektori, kaikki tahot
Maahanmuuttajien yhdistystoiminnan tukeminen	Päijät-Hämeen kunnat
Keskustelukulttuurin vapauttaminen maahanmuuttopolitiikan suhteen	Media
Lisätään vuoropuhelua turvallisuusasioissa poliisin ja maahanmuuttajien välillä, mm. tulkkipalvelujen avulla	Päijät-Hämeen kihlakunnan poliisilaitos
Lisätään vuoropuhelua eri uskontojen välillä	Seurakunnat
Tuetaan erilaisia tapahtumia (Rasmin vastainen päivä, Kansainvälinen Kaamosjuhla, kansainvälinen kalenteri)	Nuorisotoimi, kulttuuritoimi, sosiaalitoimi
Kehitetään uusia tapoja toimia yhdessä eri etnisten ryhmien kesken	Kaikki maahanmuuttotyötä tekevät tahot
Ohjataan maahanmuuttajia erilaiseen yhteistoimintaan (harrastustoiminta, liikunta)	Sosiaalitoimi, nuorisopalvelut, liikuntatoimi, seurakunta, Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu, vapaan sivistystyön toimijat

Järjestetään kuulemistilaisuuksia maahanmuuttajille 1 - 2 kertaa vuodessa	Sosiaalitoimi, nuorisotoimi, seurakunta
Järjestetään nettikyselyjä 1 – 2 kertaa vuodessa	Alueellinen integraatiopalvelupiste
Perustetaan maahanmuuttajaneuvosto (maahanmuuttajien kuulemiselin)	Päijät-Hämeen kunnat

4.4 SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLTO

Maahanmuuttotyöryhmä, joka oli yksi Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymän Hoito-, palvelu- ja toimintaprosessin uudistaminen -osahankkeen työryhmistä ja johon kuului jäseniä Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymästä, Oivasta, Heinolasta ja Lahdesta oli kokoontunut vuoden ajan. Sosiaali- ja terveydenhuollon -työryhmä (liite 1) oli loogista perustaa jo toiminnassa olevan työryhmän pohjalta täydentämällä sitä Lahden kaupungin sosiaalitoimen sekä terveydenhuollon edustajilla. Myöhemmin kokoontui mielenterveystyöryhmä (liite 1) pohtimaan erityisesti, miten mielenterveysongelmista kärsivien maahanmuuttajien palveluja voitaisiin kehittää.

Molemmissa työryhmissä kartoitettiin ensin nykytilanne ja sen pohjalta laadittiin SWOT-analyysi (liite 3d) sekä toimenpide-ehdotukset.

4.4.1 Nykytilanne

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut

Maahanmuuttajat asioivat Päijät-Hämeessä sosiaali- ja terveydenhuollossa pääsääntöisesti normaalipalveluissa. Lahdessa toimii sosiaalitoimen erityispalvelujen alaisuudessa erillinen yksikkö, maahanmuuttajapalvelut, joka vastaanottaa kiintiöpakolaisia (kiintiö 20/vuosi), myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita ja paluumuuttajia entisen Neuvostoliiton alueelta. Pakolaiset ovat maahanmuuttajapalvelujen asiakkuudessa noin kolme vuotta ja paluumuuttajat 1 - 2 vuotta. Lahdessa työskentelee maahanmuuttajien terveydenhoitaja, joka hoitaa pakolaisten ja paluumuuttajien alkuvaiheen terveystarkastukset. Muulla perusteella maahan muuttaneet asioivat perusterveydenhuollossa.

Heinolassa maahanmuuttajien palvelut hoidetaan osana muuta sosiaalityötä. Heinolan kaupungin sosiaalikeskuksessa työskentelee sosiaaliohjaaja, jonka työpanoksesta osa on suunnattu erityisesti maahanmuuttajille. Asiakkuiden kesto vaihtelee tarpeen mukaan.

Päijät-Hämeessä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut on lisäksi järjestetty kahden peruspalvelukeskuksen Oivan ja Aavan toimesta. Peruspalvelukeskus Oiva (liikelaitos) vastaa Asikkalan, Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölän ja Padasjoen kuntien sosiaali- ja perusterveydenhuollon palvelujen järjestämisestä. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymän peruspalvelukeskus Aava (taseyksikkö) tuottaa jäsenkunnille lähi- ja keskitettyinä palveluina sosiaali- ja perusterveydenhuollon palveluja. Peruspalvelukeskus Aava tuottaa ko. palvelut Päijät-Hämeen alueella Artjärven, Orimattilan, Nastolan, Hartolan ja Sysmän kunnille.

Lahdessa sijaitsevassa Alueellisessa integraatiopalvelupisteessä (Alipi) annetaan ohjausta ja neuvontaa myös sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa kaikille Päijät-Hämeen alueen maahanmuuttajille. Käytäntö on osoittanut, että neuvonta ja ohjaus ovat tarpeellisia edellä mainituissa palveluissa. Maahanmuuttajien on joskus vaikeaa hahmottaa, minkä palveluntuottajan puoleen tulee kääntyä missäkin asiassa.

Maahanmuuttajat kohtaavat joskus normaalipalveluissa asioidessaan ongelmia, jotka voivat johtua kielitaidon puutteesta sekä huonosta palvelujärjestelmien tuntemuksesta. Tehdyn kyselyn mukaan maahanmuuttajat kaipaisivat enemmän tietoa suomalaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä. Kuntakyselyn tulokset osoittivat, että maahanmuuttajat käyttävät suhteellisen vähän esim. vammaispalveluja. Tämä voi johtua siitä, että palveluista ei olla tietoisia.

Päijät-Hämeessä tuotetut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut toimivat kyselyyn vastanneiden mielestä suhteellisen hyvin. Sosiaalihuollon palvelut toimivat vastaajien mielestä jonkin verran paremmin kuin terveydenhuollon palvelut. Terveydenhuollon palveluihin pääsy koettiin joskus hankalaksi. Kuntakyselyn vastaukset tukevat maahanmuuttajien käsitystä palvelujen toimivuudesta. Kuntien vastausten perusteella sosiaalihuollossa maahanmuuttajille varataan useammin pidempi asiointiaika (n. 1,5-kertainen kantaväestöön verrattuna) kuin terveydenhuollossa. Tulkin käyttö on myös yleisempää sosiaalihuollossa.

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden mielenterveystarpeet jäävät nykyisessä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmässä vaille erityishuomiota. Varsinkin turvapaikanhakijoilla ja vasta maahan tulleilla pakolaisilla masennus ja traumaperäinen stressireaktio ovat yleisiä. Alueella ei ole erillistä maahanmuuttajille suunnattua mielenterveystyön yksikköä, jossa voitaisiin ottaa huomioon maahanmuuttajien erityisongelmat. Jonot valtakunnallisiin hoitoyksikköihin, kuten Helsingissä toimivaan Kidutettujen Kuntoutuskeskukseen ovat pitkät.

Kotouttamispalvelut

Kotouttamislain mukaan kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta. Kunta järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajille. Maahanmuuttaja, sosiaalitoimen edustaja ja työ- ja elinkeinotoimiston työvoimaneuvoja laativat yhdessä kotoutumissuunnitelman. Jos maahanmuuttaja on työvoiman ulkopuolella, maahanmuuttaja ja sosiaalitoimen edustaja laativat yhdessä suunnitelman. Tarvittaessa käytetään tulkkia.

Kuntakyselyn mukaan yhteistyö sosiaalitoimen ja työhallinnon välillä kotouttamistoimenpiteiden ja kotoutumissuunnitelmien laatimisen kohdalla toteutuu parhaiten Lahdessa ja Heinolassa. Kummassakin kunnassa työskentelee sekä sosiaalitoimessa että työ- ja elinkeinotoimistossa henkilöitä, jotka ovat erikoistuneet maahanmuuttoasioihin.

Valtakunnallisessa maahanmuuttopolitiikassa erityistä huomiota kiinnitetään mm. nuorten, kotiäitien ja iäkkäiden maahanmuuttajien kotoutumiseen ja sen tukemiseen. Edellä mainittujen ryhmien lisäksi on perusteltua järjestää erityispalveluja pakolaisille, myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneille turvapaikanhakijoille, paluumuuttajille sekä mielenterveyspalveluja tarvitseville maahanmuuttajille.

4.4.2 Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Kotouttaminen

Kuntien sosiaalitoimen asiakkuudessa ja kotouttamislain piirissä oleville maahanmuuttajille laaditaan kotouttamislain mukainen kotoutumissuunnitelma ja sen toteutumista seurataan tarvittaessa. Kaikkien maahanmuuttajaryhmien tulee olla yhdenvertaisessa asemassa riippumatta maahan muuton syystä ja Suomessa asumisajasta. Nuorten, kotiäitien, sairaiden, vammaisten ja iäkkäiden maahanmuuttajien erityistarpeet huomioidaan ja heille kehitetään kotouttamistoimenpiteitä.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi	Ehdotus indikaattoriksi
Kaikkia kotouttamislain piirissä olevia informoidaan oikeudesta kotoutumissuunnitelmaan	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, TE-toimistot	
Kaikille sosiaalitoimiston asiakkuudessa ja kotouttamislain piirissä oleville tehdään kotoutumissuunnitelma ja sen toteutumista seurataan	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava	Kotoutumissuunnitelman tekeminen (2 kk:n kuluessa) ja tarkistus on tehty lukumäärä ja %, on tarkistettu %, toteutuuko suunnitelma %
Nuoret, kotiäidit, sairaat ja vammaiset sekä iäkkäät otetaan erityisesti huomioon kotouttamistoimenpiteiden osalta	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava	Kotouttamistoimenpiteiden piirissä olleiden lukumäärä vuositasolla
Terveydenhoidon ammattilainen pyydetään tarvittaessa mukaan, kun laaditaan kotoutumissuunnitelma	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava	

Tiedottaminen, ennalta ehkäisevä toiminta ja yhteistyö

Maahanmuuttajille tiedotetaan riittävästi suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä tarvittaessa selkokielellä tai heidän omalla äidinkielellään. Ennaltaehkäisevää toimintaa kehitetään sekä sosiaali- että terveydenhuollossa.

Päijät-Hämeen eri palvelujen tuottajien, kuten kuntien, Oivan ja Aavan, eri viranomais- sekä muiden tahojen, kuten 3. sektorin yhteistyötä maahanmuuttoasioissa tullaan lisäämään palvelujen laadun parantamiseksi.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Yleinen tiedottaminen sosiaali- ja terveydenhuollon ja muista palveluista (infopaketti eri kielillä)	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava
Tiedottaminen maahanmuuttajille oikeuksista ja velvollisuuksista	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, työhallinto, poliisi
Kehitetään ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa toimintaa - mm. ennaltaehkäisevä terveystoiminta	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, vapaa sivistystyö
Lisätään verkostoitumista ja moniammatillista yhteistyötä	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, 3. sektori ja muut tahot
Muodostetaan yhdyshenkilöverkosto viranomais- tahoille maahanmuuttajien mielenterveysasioissa	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrinen säätio, Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä
Lisätään yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, sosiaali- ja terveydenhuollon -työryhmä

Asiakkaan ja työntekijöiden oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollossa

Kielitaito ja sen puuttuminen ovat osoittautuneet keskeisiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käytön hankaloittajiksi alkuvaiheen jälkeenkin. Maahanmuuttajataustaisten terveyspalvelujen sujuvuutta tullaan edistämään riittävän ajankäytön ja tulkin käytön sekä erikielisten esitteiden avulla. Tulkin käyttöä tullaan lisäämään myös maahanmuuttajien sekä työntekijöiden oikeusturvan takaamiseksi sekä väärinkäsitysten välttämiseksi.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Kaikille maahanmuuttajille taataan oikeus saada tarvittaessa tulkkipalveluja sosiaali- ja terveydenhuollossa	Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä
Maahanmuuttaja-asiakkaille voidaan varata pidempi asiointiaika, joka on sekä työntekijän että asiakkaan oikeus	Päijät-Hämeen kuntatyönantajat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, Päijät-Hämeen kuntatyöntekijät
Vaihtoehtoisesti kiertävä sosiaaliohjaaja tai erityis- ja omankielisiä palveluja 1. mielenterveysongelmallisille maahanmuuttajille (välitystilä tai mielenterveysasioihin erikoistuneita työntekijöitä/oma hoitoyksikkö) 2. iäkkäille maahanmuuttajille (omakielisiä palveluja, suurin ryhmä venäjänkieliset)	Päijät-Hämeen kunnat yhdessä (peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava)

Henkilöstön koulutus ja konsultaatiomahdollisuudet maahanmuuttoasioissa

Alueellisen integraatiopalvelupisteen toiminta vakinaistetaan maahanmuuttoasioiden erityisosaamisen säilyttämiseksi Päijät-Hämeessä. Muut kunnat voivat tiiviimmin hyödyntää Lahden kaupungin maahanmuuttajapalvelujen erikoisosaamista esim. myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanotossa määrin kasvaessa. Tulkkien ammattitaitoa edistetään jatkossa suunnitellummin.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
ALIPIn toiminnan vakinaistaminen ja Lahden kaupungin maahanmuuttajapalvelujen erityisosaamisen hyödyntäminen	Lahden kaupunki ja kaikki Päijät-Hämeen kunnat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava
Henkilöstölle järjestetään lisäkoulutusta monikulttuurisuusasioissa (toistuvaa)	Päijät-Hämeen kuntatyönantajat, peruspalvelukeskukset Oiva ja Aava, Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyöntekijät
Tulkeille järjestetään työhönsä ja lisäkoulutusta (esim. käsitteet, terminologia)	Lahden kaupunki

4.5. LAPSET JA NUORET

Lahdessa ovat jo pitkään toimineet Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset päivähoitossa -työryhmä sekä Maahanmuuttajien parissa työtä tekevien työryhmä. Maahanmuuttoliittaisen ohjelman laatimista varten näitä kahta työryhmää täydennettiin uusilla jäsenillä. Lasten ja nuorten tilannetta katsottiin tarpeelliseksi käsitellä kahdessa työryhmässä: Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus sekä Maahanmuuttajanuoret (liite 1).

Molemmissa työryhmissä kartoitettiin nykytilanne ja tehtiin SWOT-analyysi (liite 3e), joiden pohjalta laadittiin toimenpide-ehdotukset.

4.5.1 Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus

4.5.1.1 VARHAISKASVATUKSEN JA ESIOPETUKSEN NYKYTILANNE

Käytännöt ja resurssit vaihtelevat Päijät-Hämeen eri kunnissa, kuten maahanmuuttajalasten määrätkin. Kuntakyselyn perusteella maahanmuuttajataustaisten lasten erityistarpeet pyritään ottamaan huomioon käytävissä olevien resurssien puitteissa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa maahanmuuttajalasten tarpeet huomioidaan mm. tuottamalla materiaalia, antamalla lapsille kielellistä kuntoutusta ja palkkaamalla äidinkieliä avustajia. Äidinkielen avustajan tehtävä päiväkodissa on tukea lapsen oman äidinkielen kehittymistä ja edistää lapsen eheän kaksikielisen ja kulttuurisen identiteetin muodostumista. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluja.

Lahden kaupungissa lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetussuunnitelmiin, jotka laaditaan yhdessä vanhempien kanssa, kirjataan tavoitteet ja suunnitelma siitä, miten lapsen äidinkielen ja suomen kielen kehitystä tuetaan. Muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus opiskella suomea luonnollisessa vuorovaikutuksessa suomenkielisten lasten ja aikuisten kanssa. Järjestelmällinen suomi toisena kielenä opetus alkaa lapsen tullessa päivähoitoon.

Lapsen kielelliset taidot, kielen käyttäminen ja ymmärtäminen arvioidaan. Suomen kielen arviointi tapahtuu havainnoimalla lapsen sanavarastoa, oikeakielisyyttä sekä sitä miten lapsi ilmaisee ajatuksensa, tunteensa ja tahtonsa. Lapselle laaditaan henkilökohtaiset tavoitteet, joiden toteutumista tuetaan ja seurataan. Lapsen suomen kielen taito arvioidaan arviointilomakkeella, joka annetaan lapsen vanhemmille, jotka toimittavat sen perusopetukseen.

Lapsen kielellinen kehitys liittyy läheisesti lapsen yleiseen kehitykseen. Muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvien lasten kanssa työskenteleviltä aikuisilta vaaditaan erityistä herkkyyttä kohdata lapsi sekä eri kulttuurien ymmärtämistä. Aikuisen puhuman kielen tulee olla selkeää ja hyvää puhekieltä.

4.5.1.2 TAVOITTEET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Suomen kielen taito on portti suomalaiseen kulttuuriin. Vieraskielisten lasten oppimisen päämääränä on sellaisten perustaitojen saavuttaminen, joilla he pystyvät toimimaan ja oppimaan suomalaisessa kieliympäristössä. Tavoitteena on toimiva kaksikielisyys. Tavoitteena on myös, että lapsi on saavuttanut esiopetusvuonna mahdollisimman hyvän suomen kielen taidon kaikilla kielen osa-alueilla, jotta lapsi pystyy siirtymään perusopetukseen. Maahanmuuttajalasten oman äidin kielen oppimista tuetaan ja suomi toisena kielenä opetusta kehitetään.

Maahanmuuttajalasten vanhempien tukea lisätään ja pyritään ennaltaehkäisemään ongelmatilanteita. Palveluneuvontaa kehitetään yhdessä eri tahojen kanssa.

Kuntakyselyssä tiedusteltiin, olisiko mielestänne tarpeen sopia Päijät-Hämeen kunnissa yhteisistä maahanmuuttajataustaisten lasten toimintamalleista varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Osa kunnista oli sitä mieltä, että yhteinen malli olisi hyvä. Joidenkin kuntien mielestä tarvittaisiin yhteistä koulutusta ja yhdessä kunnassa toivottiin yhteisiä palveluja vasta muuttaneiden kielenoppimisen osalta.

Päijät-Hämeen kuntien välistä yhteistyötä tiivistetään. Lisäksi tutkitaan mahdollisuutta luoda yhteiset linjaukset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Henkilökunnan valmiuksia parannetaan järjestämällä koulutusta.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Tuetaan maahanmuuttajaperheitä varhaisessa vaiheessa, jotta ehkäistään mahdollinen syrjäytyminen (varhainen puuttuminen)	Päijät-Hämeen kuntien varhaiskasvatuspalvelut
Palveluneuvonnan kehittäminen (ensikontakti tärkeä) yksikön sisällä sekä yhteistyötahojen kanssa	Päijät-Hämeen kuntien varhaiskasvatuspalvelut
Äidinkielisten avustajien määrän lisääminen	Päijät-Hämeen kuntien varhaiskasvatuspalvelut
Vanhempien tukeminen lasten oman äidinkielen säilyttämisessä	Päijät-Hämeen kuntien varhaiskasvatuspalvelut
Yhteistyössä perusopetuksen kanssa kehitetään äidinkielen ja suomi toisena kielenä opetusta	Päijät-Hämeen kuntien varhaiskasvatuspalvelut yhteistyössä perusopetuksen kanssa
Sovitaan Päijät-Hämeen kunnissa yhteisistä toimintamalleista maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa	Päijät-Hämeen kuntien varhaiskasvatuspalvelut
Henkilöstön kouluttaminen	Päijät-Hämeen kuntien varhaiskasvatuspalvelut

4.5.2 Perusopetus

4.5.2.1 NYKYTILANNE

Päijät-Hämeessä järjestetään peruskouluun valmistavaa opetusta Lahdessa. Se on tarkoitettu oppilaille, joiden suomenkieli ei vielä riitä oman lähikoulun perusopetuksen ryhmässä opiskeluun. Yleensä nämä oppilaat ovat juuri Suomeen muuttaneita maahanmuuttajia.

Valmistavan opetuksen oppilaalle tehdään oma opinto-ohjelma. Siinä määritellään hänen lähtötasonsa, tavoitteet, opiskeltavat aineet, integrointi perusopetuksen ryhmiin, henkilökohtaisen ohjauksen järjestäminen ja mahdolliset muut tukitoimet. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaan ikä, oppimisvalmiudet ja oppimistausta.

Maahanmuuttajien oman äidinkielen/kotikielen opetusta Lahdessa järjestetään suurimmissa kielissä 2h/vk. Opetusryhmän minimikoko on lukukauden alussa 4 oppilasta. Tämä opetus rahoitetaan osin ministeriön erillisrahoituksella pidettyjen opetustuntien mukaan. Ryhmissä käy myös naapurikuntien oppilaita. Alle 4 vuotta maassa olleet maahanmuuttajat saavat myös samoin erillisrahoitteista s2/tukiopetusta (MMTO).

4.5.2.2 TAVOITTEET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Uusi perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma otetaan käyttöön koko Päijät-Hämeessä. Perusopetukseen valmistava opetus keskitetään. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oman äidinkielen ja s2-opetusta kehitetään yhdessä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä alueellisesti.

Erylistä huomiota tullaan kiinnittämään maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ohjaamiseen, erityisesti nivelvaiheissa (esim. kahden koulutusasteen välinen taitekohta) oleviin.

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Perusopetukseen valmistavaan opetukseen laaditaan yhteinen opetussuunnitelma Päijät-Hämeessä	Päijät-Hämeen sivistystoimen johtajien ohjausryhmä
Perusopetukseen valmistava opetus toteutetaan keskitetysti yhdessä tai kahdessa kunnassa	Päijät-Hämeen kuntien opetus/sivistystoimet
Kehitetään oman äidinkielen opettamista	Päijät-Hämeen kuntien opetus/sivistystoimet
Tehostetaan maahanmuuttajaoppilaan ohjausta perusopetuksen loppuvaiheessa	Päijät-Hämeen kuntien opetus/sivistystoimet
Perustetaan alueellinen opinto-ohjaajan virka, jonka vastuualueena alueellinen maahanmuuttajaoppilaiden ohjaus	Päijät-Hämeen kuntien opetus/sivistystoimet

4.5.3 Maahanmuuttajanuoret

4.5.3.1 NYKYTILANNE

Maahanmuuttajataustaisten nuorten tilanne on Päijät-Hämeessä suhteellisen hyvä. Maahanmuuttajat kokevat Päijät-Hämeen rauhalliseksi ja suvaitsevaisiksi paikaksi. Nuorten keskuudessa esiintyy kuitenkin jonkin verran asenteellisuutta maahanmuuttajia kohtaan. Lahden nuorisopalvelujen saaman hankerahoituksen puitteissa on tarkoitus kehittää pienryhmätoimintaa ja järjestää suvaitsevaisuutta edistäviä ennaltaehkäiseviä työpajoja kouluilla.

Kuntakyselyn mukaan nuoret käyttävät kuntien nuorisolle tarjoamia palveluja, kuten nuorisotalot (nuokut). Maahanmuuttajanuorille on järjestetty monikulttuurista toimintaa, esim. Multi-Cultissa erilaisia harrastusryhmiä. Vaikka toimintaa jo järjestetään, maahanmuuttajanuoret toivoisivat enemmän omankielistä tarjontaa ja tiedotusta.

Maahanmuuttajanuorille on myös tarjolla seudullista toimintaa. Seudullisella yhteistyöllä tarkoitetaan Lahden ja ympäristökuntien eli Asikkalan, Heinolan, Hollolan, Orimattilan ja Nastolan kanssa yhteistyönä nuorille suunnattujen vapaa-ajan palveluiden toteuttamista. Eri tahojen yhteistyössä toteutettavaa ennaltaehkäisevää toimintaa myös tarvitaan lisää.

Maahanmuuttajanuoret, jotka muuttavat Suomeen 16 -17-vuoden iässä ovat tutkimusten mukaan syrjäytymisvaarassa. Nuorille, jotka ovat muuttaneet paikkakunnalle suorittuaan peruskoulun kotimaassaan, on ollut tarjolla kotoutumiskoulutusta Lahden kansanopistossa, mutta paikkoja ei ole ollut riittävästi ja koulutukseen ei ole voinut päästä kesken lukukauden.

Lahden seudulla ja muualla Päijät-Hämeessä tehdään yhteistyötä, alueella toimii erilaisia hankkeita ja järjestetään toimintaa, mutta millään taholla ei ole kokonaiskäsitystä eikä toimintoja ole koottu yhteen paikkaan. Yhteistyötä on tarpeen tiivistää ja lisätä informaatiota.

4.5.3.2 TAVOITTEET JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Suvaitsevaisuutta tullaan lisäämään Päijät-Hämeessä. Seudullinen yhteistyö laajennetaan toimimaan koko Päijät-Hämeen alueella ja tiedotusta parannetaan. Syrjäytymisvaarassa oleville nuorille järjestetään ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, erityisesti 16 -17-vuotiaiden asema huomioidaan.

1. Suvaitsevaisuutta lisäävät toimenpiteet nuorille

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Asennekasvatus 5 – 6 lk. alkaen: esimerkiksi toimintakokemusmenetelmän soveltaminen Tiivistetään koulujen ja nuorisopalvelujen välistä yhteistyötä	Päijät-Hämeen kuntien opetus/sivistystoimet, nuorisotoimi, sosiaalityö, poliisi, seurakunnat

2. Seudullisen yhteistyön vahvistaminen

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Monikulttuurisen nuorisotyön käytänteitä jaetaan koko Päijät-Hämeen alueelle. Asiaa käsitellään seudullisessa nuorisotyön johtoryhmässä ja otetaan huomioon vuosisuunnitelmassa.	Seudullisen nuorisotyön johtoryhmä, Päijät-Hämeen kuntien nuorisotoimet
Jo olemassa olevien seudullisten yhteistyömuotojen vahvistaminen ja niistä tiedottaminen muille toimijoille	Seudullisen nuorisotyön johtoryhmä, Maahanmuuttajanuorten parissa työtä tekevien työryhmä, Päijät-Hämeen kuntien nuorisotoimet
Tietojen kokoaminen ja päivittäminen yhteiseen maakunnalliseen tietokantaan (erilaiset palvelut ja toiminnot tehdään tunnetuksi)	Päijät-Hämeen kuntien nuorisotoimet

3. Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
Kohdennettua tiedottamista maahanmuuttajanuorille suunnatuista palveluista	Lahden kaupungin maahanmuuttajapalvelut, nuorisopalvelut, opinto-ohjaus
Tukihenkilötoiminnan/vertaistukitoiminnan vahvistaminen. Nuorten tukihenkilöiden saaminen mukaan toimintaan. Yhteistyö sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten kanssa: tutkitaan opiskelijoiden mahdollisuuksia toimia vertaistukena osana tutkintoihin kuuluvia monikulttuurisuusopintoja	Päijät-Hämeen kuntien nuorisotoimet, Maahanmuuttajanuorten parissa työtä tekevien työryhmä
Saattaen vaihtoa ja nivelvaihtotyötä tehostetaan palveluntarjoajien kesken	Päijät-Hämeen kuntien sivistystoimet/nuorisotoimet, opinto-ohjaus
Lisätään jalkautuvaa työtä ja jalkautuvien toimijoiden välistä yhteistyötä	Nuorisopalvelujen etsivätyö, sosiaalityö, poliisi ja seurakunta

4. Koulutus

Toimenpide-ehdotus	Ehdotus vastuutahoksi
16 - 17-vuotiaiden, vasta maahan tulleiden nuorten alkuvaiheen koulutuksen ja täydentävien perusopintojen turvaaminen ja koulutuspaikkojen lisääminen (nuorten oma kotouttamisohjelma)	Päijät-Hämeen kunnat (osallistuminen rahoitukseen), kansanopistot
Non-stop-mallin kehittäminen niin, että kesken lukuvuoden maahan tulleet nuoret eivät joudu odottamaan opiskelupaikkaa	Koulutuksen järjestäjät (kansanopistot)

5. OHJELMAN TOTEUTUKSEN SEURANTA

Kotouttamislain kokonaisuudistus on valmisteilla ja tavoitteena on uudistuksen voimaantulo vuonna 2011. Tästä syystä Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarkistaminen on tarpeen lakiuudistuksen myötä.

Päijät-Hämeen maahanmuuttopoliittiseen ohjelmaan kerätään seurantatietoa sisäasiainministeriölle tuotettavasta tiedosta, maakunnassa tapahtuvasta kehityksestä ja kuntakohtaisesta toiminnasta. Seurantaa varten kootaan tiedot kunnista ja ne raportoidaan maakuntahallitukselle.

Sisäasiainministeriö on kehittämässä kotouttamisen ja arvioinnin seurantajärjestelmää. Kotouttamisen ja etnisten suhteiden seurantajärjestelmä kootaan viidestä komponentista:

- elinolojen seuranta
- palveluntarjonta
- kotouttamisen tilan seuranta
- palveluiden käyttö
- etnisten suhteiden kehittyminen

Ohjausryhmä päätti 15.4.2010 pidetyssä kokouksessa, että seurantaindikaattoreita ei kirjata ohjelmaan.

Maakuntahallitus päätti 21.12.2009 pidetyssä kokouksessa jatkaa ohjelman ohjausryhmän ja työryhmien toimeksiantoa ja edellyttää ohjelman toteutumisen vuosittaista raportointia maakuntahallitukselle.